Ku lepszej jakości życia europejskich dzieci

ubóstwo dzieci w Europie

EAPN i Eurochild

2013

Niniejsza publikacja powstała przy wsparciu Europejskiego Programu Wspólnotowego na rzecz zatrudnienia i solidarności społecznej „Progress” (2007–2013).
Program ten jest zarządzany przez Dyrekcję ds. Zatrudnienia, Spraw Socjalnych i Równych Szans Komisji Europejskiej. Jego celem jest wsparcie finansowe wdrażania celów Unii Europejskiej w zakresie zatrudnienia i spraw społecznych, wyznaczonych przez Agendę Społeczną Unii Europejskiej, wspomagając osiągnięcie celów strategii „Europa 2020” w tych dziedzinach.
Siedmioletni program skierowany jest do wszystkich zainteresowanych kształtowaniem odpowiedniej i skutecznej polityki społecznej i zatrudnienia oraz przepisów w tym zakresie na terenie państw członkowskich UE, EOG i EFTA oraz w państwach kandydujących i państwach potencjalnie kandydujących do UE.
Misją programu PROGRESS jest wzmocnienie udziału UE we wspieraniu zaangażowania państw członkowskich.
Główne obszary zastosowania programu to:
• funkcja informacyjna i doradcza w zakresie obszarów objętych programem;
• monitorowanie i sprawozdawczość wdrażania przepisów i polityki UE w zakresie obszarów objętych programem;
• promowanie dzielenia się wiedzą w zakresie polityki, edukacja i wsparcie wzajemne państw członkowskich w zakresie celów i priorytetów UE;
• przekazywanie opinii partnerów i społeczeństwa.

Więcej informacji na stronie: http://ec.europa.eu/progress
Informacje zawarte w niniejszej publikacji nie odzwierciedlają opinii i stanowiska Komisji Europejskiej.

Europejska Sieć Przeciwdziałania Ubóstwu,
RÉSEAU EUROPÉEN DE LUTTE CONTRE LA PAUVRETÉ ET L’EXCLUSION SOCIALE SQUARE DE MEEŰS,
18 – 1050 Bruksela
Tel.: +32 (0)2 226 58 50; team@eapn.eu;
www.eapn.eu

EUROCHILD
AVENUE DES ARTS,
1-2 – 1210 Bruksela; +32 (0)2 511 70 83; info@eurochild.org
www.eurochild.org

ISBN 978-2-930252-74-2

Wprowadzenie

25 milionów dzieci na terenie Unii Europejskiej zagrożonych jest ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. To jedno na czworo dzieci. Większość z nich dorasta w ubogich rodzinach, które z coraz większym trudem próbują zapewnić im godne życie. W Unii Europejskiej, która szczyci się swoim modelem socjalnym, jest to społeczna zbrodnia, podważająca nasze fundamentalne prawa i zaniedbanie inwestycji w ludzi i naszą wspólną przyszłość. Czy Unia Europejska może sobie na to pozwolić?
Niniejszy przewodnik powstał dzięki współpracy dwóch organizacji: EAPN i Eurochild, po to by:
- Podnosić świadomość tego, czym jest ubóstwo dzieci na terenie Unii Europejskiej, wyjaśniać jego przyczyny i wpływ na życie dotkniętych dzieci i ich rodzin;
- Zwracać uwagę na skuteczne rozwiązania, mogące pomóc w walce z ubóstwem dzieci i w promowaniu dobrostanu wszystkich dzieci i ich rodzin, szczególnie w czasach oszczędności i cięć w wydatkach publicznych.

Mamy nadzieję, że nasza publikacja przyczyni się do mobilizacji szerokiego publicznego i politycznego poparcia dla intensyfikacji działań zmierzających do redukcji ubóstwa wśród dzieci i promowania dobrostanu dzieci w tym ważnym momencie, jakim jest etap wdrażania zalecenia Komisji Europejskiej w sprawie ubóstwa dzieci.[1]

EAPN opublikowała już serię trzech przewodników wyjaśniających problemy ubóstwa i nierówności w Unii Europejskiej (2009), kwestię dochodu minimalnego (2010) oraz nierówności i polaryzacji społecznej (2011).

Podziękowania za zdjęcia:
Strona tytułowa: *Shout, let it all out* © Sérgio Aires*; *Matka z dziećmi* © Hungarian Interchurch Aid; *Dzieci* © UNICEF/SWZ/2011/John McConnico; *Rodzina* © UNICEF/SWZ/2011/John McConnico.
Str. 4: Zdjęcie wykonane w niewielkim domowym przedszkolu Montessori w Wicklow w Irlandii, uczestniczącym w projekcie "Universal Free Pre-School Year", będącym członkiem Childminding Ireland © Patrick Bolger, dzięki uprzejmości Start Strong; *Święto dzieci w Saint Gilles*, *Spacer po linie 1* © Rebecca Lee, lipiec 2012; *Spieloteek 1 Brussels* © Tram66*- Rebecca Lee, wrzesień 2011.
Str. 5: *Dzieci* © UNICEF/SWZ/2011/John McConnico; *Ciężarna matka z dziećmi* © UNICEF/SWZ/2011/John McConnico; *Olhares,* Sérgio Aires*.
Str. 6: p.10: *Brukselska garkuchnia* © Tram66*- Rebecca Lee, kwiecień 2009; *Odpowiedni wiek i miejsce na zabawę* © Juul Sels-Brandpunt23*.
Str. 7: *Czytające dziecko* © UNICEF/SWZ/2011/John McConnico.
Str. 9: *Stary miś (Benjy*) © Kara Shallenberg, 25.01.2008, www.flickr.com/photos/kayray/2218638899/
Str. 10: *Niedzielny poranek* © Jérôme, 07.12.2008, www.flickr.com/photos/jblndl/3088470051/.
Str. 11: *Bawmy się* © Emanuel Batalha; *Władza pieniądza zabija to, co piękne* @ Sérgio-Aires*, kwiecień 2008; *Plac zabaw* © Janet Ramsden, 08.09.2011 www.flickr.com/photos/ramsd/6126548033/.
Str. 13: *Okno dziecięcej niewinności* © Juul Sels-Brandpunt23*.
Str. 14: *Dzieci przemierzają labirynt z Gabriellą, tkaczką dźwięków* © Petter Akerblom, peace-trails.com/labyrinths; *Matka z dziećmi* © Hungarian Interchurch Aid; *Interwencja młodzieży podczas dorocznej konferencji Eurochild w Bułgarii w 2012 r. promowanie praw dzieci w pieczy zastępczej* #1 © Eurochild, październik 2012.
Str. 15: *Nascimento de um pensamento* © Sérgio Aires*; *Interwencja młodzieży podczas dorocznej konferencji Eurochild w Bułgarii w 2012 r. na rzwecz praw dzieci w pieczy zastępczej* #2 © Eurochild, październikt 2012.
Str. 17 i 18: *Dzieci romskie* © UNICEF/SWZ/2011/John McConnico.
Str. 19: *Wszystkiego najlepszego z okazji trzecich urodzin*! © Brittany Randolph, 12 Nov 2008, www.flickr.com/photos/celinesphotographer/3026624756/; *A vida como ela é # 5* © Sérgio Aires*.
Str. 20: *Ojciec na wózku z niemowlęciem* © UNICEF/SWZ/2011/John Mc-Connico; *Please Enjoy Poverty* © Tram66*-Rebecca Lee, marzec 2011.
Str. 21 i 22: © UNICEF/SWZ/2011/John McConnico.
Str. 22: *Znak "zamknięte", Santa Monica Boulevard w zachodnim Hollywood* © Jojomelon, 1.12.2010, www.flickr.com/photos/jojomelons/5250592392/.
Str. 23: *Święto dzieci w Saint Gilles, cudowna nauka* © Rebecca Lee, lipiec 2012; *Święto dzieci w Saint Gilles, spacer po linie 2* © Rebecca Lee, lipiec 2012.
Str. 24: *Spieloteek 2 Brussels* © Tram66*-Rebecca Lee, wrzesień 2011; *Święto dzieci w Saint Gilles, tworzenie i przyklejanie* © Rebecca Lee, lipiec 2012; Romachildren.com © UNICEF/SWZ/2011/John McConnico.
Str .25: Projekt "Speak Up!" © Eurochild, listopad 2011, www.eurochild.org/fileadmin/Projects/Speak%20Up/SpeakUpreportFINAL.pdf.
Str. 27: *dziewczynka na paradzie lamp* © Rebecca Lee, Światowy Dzień Walki z Ubóstwem, Bruksela, 17.10.2010.
Str. 45: *Matka z niemowlęciem* © lynn@art-Die Armutskonferenz, EAPN Walne Zgromadzenie w Wiedniu, czerwiec 2009; *Chorwackie dzieci podejmują działania przeciwko ubóstwu w ramach kampanii Eurochild w 2010 r.* © Eurochild, październik 2010.
Str. 32: *Les enfants de la révolution* © Rocco Luigi Mangiavillano, 2011.
Tylna strona okładki: *Olhares* © Sérgio Aires*.

* http://sergioaires.blogs.sapo.pt/ * http://tram66.jimdo.com/ * www.brandpunt23.com

1EC Recommendation (20 Feb 2013): Investing in children: breaking the cycle of disadvantage.

Spis treści

Czym jest ubóstwo dzieci i dlaczego ma tak duże znaczenie?.....5
Jakie są przyczyny ubóstwa dzieci?.....12
Kim są dzieci zagrożone ubóstwem i ile ich jest?.....14
Pogromcy mitów: obalamy popularne stereotypy.....18
Jakie są możliwe rozwiązania?.....24
Najważniejsze źródła danych i informacji.....36

Czym jest ubóstwo dzieci i dlaczego ma tak duże znaczenie?

Ubóstwo dzieci w kontekście europejskim

Zwalczanie ubóstwa wśród dzieci w Europie to integralny element globalnej solidarności

Ubóstwo wśród dzieci jest najczęściej kojarzone z krajami rozwijającymi się i konsekwencjami klęsk żywiołowych i wojen, takimi jak głód, niedożywienie, choroby i przedwczesna śmierć. A jednak, ubóstwo dzieci, a czasem i skrajne ubóstwo, istnieje również obecnie w Unii Europejskiej. I właśnie tego problemu dotyczyć będzie niniejszy Przewodnik. Oczywiście, naszym celem nie jest odwracanie uwagi od powagi ubóstwa w innych rejonach świata, jednakże nasz stosunek do dzieci żyjących tak blisko, jest nieodłącznie powiązany z naszą pozycją jako globalnego gracza w zakresie rozwoju i pomocy humanitarnej. Nie możemy zalecać czegoś, co sami lekceważymy. Sposób traktowania dzieci w naszych krajach powinien być priorytetem naszego własnego rozwoju, jak również naszym własnym wkładem w globalną wizję solidarności i równiejszej dystrybucji zasobów.

Ubóstwo to coś więcej niż życie z niskich dochodów

Ubóstwo dzieci oznacza przede wszystkim, że dzieci dorastają w rodzinach doświadczających ubóstwa, czyli nieposiadających dochodów wystarczających, by uniknąć materialnego niedostatku i zapewnić godne życie. Jednakże chodzi tu o coś więcej niż niewystarczająca ilość pieniędzy. Oznacza to również konieczność mieszkania w nieodpowiednich warunkach mieszkaniowych, brak dostępu do wysokiej jakości edukacji i opieki zdrowotnej. Oznacza to, że głos dzieci nie jest słyszany. Oznacza to brak równych możliwości rozwoju i uczestniczenia na równej stopie w rozwoju swojego kraju. Oznacza to również rodziny, walczące o zapewnienie godnego środowiska dla swoich dzieci pomimo niesprzyjających okoliczności. Brak dochodu w połączeniu ze słabym dostępem do usług i infrastruktury powoduje, że ubóstwo dzieci oznacza dla nich niemożność uczestniczenia w codziennych czynnościach, takich jak wycieczki szkolne, lekcje pływania, zapraszanie kolegów do domu, chodzenie na przyjęcia urodzinowe lub z innych okazji, wyjazdy wakacyjne.

1 Definiowanie ubóstwa dzieci

Dla celów niniejszej publikacji, EAPN i Eurochild przyjęły wspólną definicję ubóstwa dzieci:

Dzieci żyją w ubóstwie, jeśli dochód i zasoby dostępne na ich wychowanie są na tyle nieadekwatne, że wykluczają standard życia uważany za dopuszczalny przez dane społeczeństwo oraz niewystarczające by zapewnić dobre warunki i rozwój społeczny, emocjonalny i fizyczny. Z powodu dorastania w ubóstwie, dzieci te i ich rodziny mogą doświadczać wielorakich niedogodności, takich jak: niski dochód, słabe warunki mieszkaniowe, nieodpowiednie otoczenie, niedostateczna opieka zdrowotna i ograniczenia w edukacji. Dzieci te często są marginalizowane i wykluczane z aktywności sportowej, rekreacyjnej i kulturalnej, które są normą dla innych dzieci. Ich dostęp do fundamentalnych praw bywa ograniczony, często doświadczają dyskryminacji i stygmatyzacji, a ich głos nie jest słyszany.

Ubóstwo w Europie jest przede wszystkim koncepcją względną

Ubóstwo w rozwiniętych krajach europejskich pojmowane jest jako koncepcja względna. Za ubóstwo uznaje się sytuację, w której poziom życia dziecka jest o tyle gorszą od ogólnego standardu życia w danym kraju lub regionie, że takiemu dziecku trudno jest prowadzić normalne życie i uczestniczyć w zwyczajnych działaniach gospodarczych, społecznych i kulturowych. Znaczenie tej definicji i skutki takiej sytuacji różnią się w zależności od standardu życia większości społeczeństwa. Ubóstwo względne, choć nie tak skrajne i absolutne, jak ubóstwo bezwzględne, jest zjawiskiem poważnym i szkodliwym (patrz EAPN 2009).

Ubóstwo bezwzględne nadal istnieje w Europie

W Europie nadal są dzieci doświadczające skrajnie trudnych warunków materialnych. Określany jest on mianem ubóstwa bezwzględnego lub skrajnego. Oznacza to brak dóbr podstawowej potrzeby, takich jak regularne i zdrowe posiłki, ogrzewanie, godne warunki mieszkaniowe, czysta woda, wystarczająca ilość odzieży i leków czy odpowiednia opieka zdrowotna. Życie tych dzieci jest codzienną walką o przetrwanie. Zdarza się to o wiele rzadziej niż w krajach rozwijających się, lecz nadal takie są realia życia niektórych dzieci na terenie Unii Europejskiej, np. dzieci romskich i cygańskich, rosnącej liczby dzieci bezdomnych, dziećmi migrantów bez opieki, dzieci nieudokumentowanych imigrantów, dzieci w bardzo biednych regionach i dzielnicach. Dzieci te są w wyższym stopniu zagrożone gorszym stanem zdrowia i przedwczesną śmiercią. Skrajne ubóstwo istnieje we wszystkich państwach członkowskich, ale jest bardziej powszechne na terenie uboższych państw członkowskich. Również w szkołach na terenie niektórych państw członkowskich dostęp do podstawowych usług zdrowotnych czy zajęć sportowych, rekreacyjnych i kulturalnych jest w znacznym stopniu ograniczony. Pilnym wyzwaniem pozostaje podniesienie podstawowego poziomu zaopatrzenia wszystkich rodzin i dzieci.

2 Definiowanie dobrostanu dzieci

Europejskie Konsorcjum Fundacji Learning for Well Being zdefiniowało dobrostan dzieci jako "możliwość realizowania unikalnego potencjału dziecka poprzez rozwój fizyczny, emocjonalny, umysłowy i duchowy (...) związany z samym sobą, otoczeniem i innymi ludźmi." Definicja ta powstała w oparciu o wizję społeczeństwa jako wspólnoty, której wszyscy członkowie mogą rozwijać możliwości realizacji swojego potencjału poprzez dorastanie i życie w środowisku, które kultywuje te zdolności i pozwala odkryć i rozwinąć wyjątkowe możliwości każdej osoby. Stworzenie takiego środowiska wymaga od wszystkich członków społeczeństwa zaangażowania w pracę na rzecz dobrostanu dzieci i uznanie go za istotną miarę własnego rozwoju (Kickbush i in., 2012). Jednym z kluczowych elementów pracy Konsorcjum jest tworzenie wskaźników oraz metod pomiaru, monitorowania i ewaluacji możliwości dzieci i wsparcia, jakie otrzymują one od otoczenia. (www.learningforwellbeing.org). UNICEF określił sześć najważniejszych aspektów dobrostanu dzieci: dobrostan materialny, zdrowie i bezpieczeństwo, dobrostan edukacyjny, relacje rodzinne i rówieśnicze, zachowania i zagrożenia i dobrostan subiektywny (z punktu widzenia samego dziecka) (UNICEF, 2010).
Powiązania pomiędzy niskim dochodem a ubóstwem i dobrostanem dzieci są złożone. Nie wszystkie dzieci, żyjące z niskiego dochodu muszą mieć obniżony poziom dobrostanu, szczególnie jeśli żyją w kochającej się i bezpiecznej rodzinie i mają dostęp do takich samych usług i możliwości jak inne dzieci. Tak samo dobrostan dzieci w rodzinach o wysokim dochodzie może być zagrożony poprzez niekochające lub niebezpieczne środowisko rodzinne lub wykluczenie z możliwości. Jednak nadal o wiele bardziej prawdopodobne jest, że dzieci żyjące w rodzinach o niskim dochodzie będą mieć trudności z osiągnięciem dobrostanu.

Poprawa warunków życia dzieci to więcej niż walka z ubóstwem

Osiągnięcie dobrostanu to koncepcja o wiele szersza niż samo zwalczanie ubóstwa, wymagająca postrzegania każdego dziecka w perspektywie całościowej, z uwzględnieniem wielowymiarowości życia

dzieci i znaczenia relacji z dziećmi. Innymi słowy, koncepcja ta obejmuje zdrowie, edukację, wsparcie rodziny, ochronę przed krzywdzeniem i możliwość pełnego uczestnictwa dzieci w podejmowaniu decyzji wpływających na ich życie. Odpowiedni standard życia jest warunkiem realizacji swojego pełnego potencjału fizycznego, duchowego, moralnego i społecznego.

Prawa dziecka wymagają innych metod walki z ubóstwem dzieci

Ubóstwo uniemożliwia dzieciom korzystanie z pełni praw określonych w Konwencji o Prawach Dziecka Narodów Zjednoczonych (UNCRC). Konwencja ta określa podstawowe prawa dotyczące dzieci na całym świecie: prawo do życia i rozwoju, prawo do wolności, godności i nietykalności osobistej, prawo do wychowywania w rodzinie, korzystania z dóbr kultury i zrzeszania się. Cztery podstawowe zasady Konwencji równość; dobro dziecka; poszanowanie tożsamości, godności i prywatności oraz poszanowanie opinii dziecka. Praktyczne stosowanie Konwencji wymaga zmiany sposobu postrzegania dzieci od biernych beneficjentów wsparcia do aktywnych podmiotów posiadających silny wpływ na swoje środowisko i relacje międzyludzkie.

Wszystkie państwa członkowskie Unii Europejskiej są sygnatariuszami UNCRC, która jest prawnie wiążącym instrumentem międzynarodowym, dlatego też państwa członkowskie zaangażowane są w ochronę praw dziecka. Konwencja stanowi niezwykle użyteczne i dynamiczne narzędzie promowania i ochrony praw i dobrostanu dzieci, zarówno dla rządów państw członkowskich jak i organizacji i osób pracujących z dziećmi i na rzecz dzieci na wszystkich szczeblach.

3 Zalety podejścia do walki z ubóstwem dzieci i promowania dobrostanu dzieci w oparciu o prawa.

1. Podejście w oparciu o prawa jest kluczem do **zapobiegania ubóstwu** dzieci. Jeśli prawa dzieci są szanowane i wypełniane, dzieci najczęściej nie żyją w ubóstwie;
2. Podejście to stawia potrzeby dzieci w centrum procesu podejmowania decyzji. Zaspokajanie potrzeb dzieci staje się wtedy głównym zobowiązaniem politycznym, a nie możliwym wyborem programowym;
3. Skupia się ono na **konkretnych potrzebach dzieci,** tu i teraz, oraz na poprawie sytuacji ich rodzin i społeczności, w której żyją;
4. Podejście to stanowi użyteczną ramę dla rozwoju **wszechstronnej strategii** przeciwdziałania ubóstwu dzieci i ograniczania go. W Szwecji, która kładzie duży nacisk na prawa dziecka, udało się w znacznym stopniu ograniczyć ubóstwo i wykluczenie społeczne dzieci.
5. Podejście w oparciu o prawa łączy dobrostan dzieci z dobrostanem **rodziców i rodzin**, stawiając wsparcie rodziny w centralnym punkcie programów walki z ubóstwem dzieci. Na przykład, zgodnie z UNCRC dziecko dla pełnego i harmonijnego rozwoju swojej osobowości powinno dorastać w środowisku rodzinnym, w atmosferze szczęścia, miłości i zrozumienia;
6. Podejście to skupia się na konieczności przyjęcia i wdrażania prawodawstwa zapobiegającego **dyskryminacji** jako kluczowego elementu przeciwdziałania i ograniczania ubóstwa dzieci i ich wykluczenia społecznego;
7. Podkreśla ono **prawo dzieci do bycia wysłuchanym** i uczestniczenia w podejmowaniu decyzji dotyczących nich samych.

Realia ubóstwa dzieci

Czym naprawdę jest dla dzieci i ich rodzin dorastanie w ubóstwie?

Formalne definicje i opisy nie ujmują odpowiednio trudnych realiów codzienności dzieci i tego jak bardzo ubóstwo wpływa na ich życie. Nie widać w nich trudności, z jakimi mierzą się zwykłe rodziny, żyjące w ubóstwie i stale walczące o zapewnienie dzieciom godnego domu i życia, często wbrew ogromnym przeszkodom i wobec ciągłej krytyki i stygmatyzacji. Wielowymiarowość ubóstwa dzieci oznacza, że ubóstwo może dotykać dzieci na wiele różnych sposobów.

Dla dziecka, życie w ubóstwie może oznaczać:
- niewystarczającą ilość pożywienia lub niezdrową dietę;
- niemożność zakupu nowych ubrań lub porządnych butów;
- nie posiadanie sprzętów, które inne dzieci w danej społeczności uważają za normę, takich jak książki, przybory szkolne czy sprzęt rekreacyjny, taki jak rower czy deskorolka;
- mieszkanie w złych warunkach lub w zbyt wiele osób na niewielkiej powierzchni: wspólne pokoje i konieczność tłoczenia się;
- mieszkanie w niedostatecznie ogrzewanych lub zawilgoconych pomieszczeniach;
- brak spokojnego i oświetlonego miejsca do odrabiania lekcji;
- niemożność opłacenia odpowiedniej opieki zdrowotnej, wysokiej jakości opieki przedszkolnej, dobrej szkoły czy pomocy w razie potrzeby;
- brak możliwości zabawy na porządnych i niezdewastowanych placach zabaw czy udziału w zajęciach kulturalnych i artystycznych;
- brak możliwości uczestniczenia w podejmowaniu istotnych decyzji wpływających na życie codzienne.

Nie wszystkie dzieci żyjące w ubóstwie muszą doświadczać wszystkich tych niedogodności. W większości krajów większość dzieci żyjących w ubóstwie nie mieszka wcale w zniszczonych i niebezpiecznych okolicach, ale w niektórych krajach i dzielnicach, tak jest. Aby lepiej rozumieć rzeczywistość musimy słuchać głosu dzieci dorastających w ubóstwie i ich rodziców. Dowodzą tego poniższe świadectwa:

4 Co oznacza ubóstwo dla dzieci?[2]

Zamykam okno co wieczór. Zapach kolacji, dochodzący z innych mieszkań sprawia, że jestem jeszcze bardziej głodna. - Andra, Estonia

Moje ubranie są czyste, ale stare i inne dzieci się ze mnie śmieją. - Kaisa, Węgry

Nienawidzę moich urodzin, bo nigdy nie dostaję prezentów tak jak inni. - Olev, Szwecja

Nie lubię zapraszać znajomych do siebie do domu, bo kiedy przyjdą może być zimno i mogą chcieć wyjść wcześniej. - Megan, Wielka Brytania

Patrzę na moją mamę, która ma trzy prace i to, ile musi pracować. Nigdy nie chcę dorosnąć. Bycie dorosłym jest zbyt straszne. - Jerzy, Polska.

Nie chcę jechać na wycieczkę szkolna, bo nie chcę obciążać tym rodziców. - Demetra, Grecja

Samotność i poczucie bycia niechcianym to najgorsza bieda. - Elisabet, Estonia

Nie ma sensu marzyć, bo i tak nic się nie spełni. - Dylan, Wielka Brytania.

5 Co oznacza ubóstwo dla rodzin?[3]

Jako bezrobotny rodzic często czuję na sobie oskarżycielskie spojrzenia tych, którzy pracują. Chcę być częścią społeczeństwa. Chcę posłać swoje dzieci do szkoły, Chcę wypełnić wszystkie niezbędne formularze. Ale nie chcę widzieć siebie jako kogoś bez funkcji w społeczeństwie. Nie powinno się mnie winić za to, że tak wiele jest przeszkód w podjęciu szkolenia czy znalezieniu pracy. - John, Wielka Brytania.

2 Wykorzystane cytaty pochodzą z wypowiedzi estońskich dzieci i młodzieży zaangażowanych w lokalne projekty oraz z projektu "Speak Up!" prowadzonego przez Eurochild i 8 orghanizacji partnerskich w Grecji, Polsce, na węgrzech, w Bułgarii, Szwecji, Holandii, Wielkiej Brytanii i Irlandii oraz z konsultacji z walijskimi dziećmi na temat ubóstwa energetycznego. Dla zachowania anonimowości imiona dzieci zostały zmienione.

3 Wykorzystane cytaty pochodzą z wypowiedzi rodziców pochodzą ze sprawozdań z IX i X Spotkań Osób Dotkniętych Ubóstwem, które odbyły się odpowiednio w 2010 r. i 2011 r. Dla zachowania anonimowości imiona rodziców zostały zmienione.

Będąc samotnym rodzicem bardzo trudno jest pracować i wychowywać dzieci. Dodatkową trudnością jest bardzo ograniczony rynek pracy i wcześnie zamykane żłobki. Może dlatego rodzice przestają pracować. - Ingrid, Norwegia.

Pochodzę z romskiej rodziny z wieloma problemami. Romowie są ofiarami stereotypów i uprzedzeń. Mam pięcioro dzieci, którym grozi pozostanie w pułapce ubóstwa. Lepsze wykorzystanie funduszy pomogłoby rozwiązać tę sytuację. - Maria, Słowacja.

Będąc matką musisz pracować wciąż więcej i więcej, żeby mieć dochód, a coraz mniej widujesz swoje dzieci. Kiedy w czerwcu skończy się moja umowa, nie będę mieć żadnego dochodu i być może będę musiała opuścić dom i stracę dzieci, bo odpowiednie mieszkanie to podstawa. To absurdalne. W dzisiejszych czasach dzieci dziedziczą długi rodziców. - Kasia, Polska.

Nie stać mnie na to, by moje dzieci uczestniczyły w zajęciach rekreacyjnych, ponieważ trzeba za to płacić. - Grete, Estonia

Jaki jest wpływ ubóstwa na dzieci, ich rodziny i społeczeństwo?

Zagrożenia dla dzieci

Wczesne dzieciństwo to najbardziej krytyczna faza rozwoju człowieka. Badania dostarczają istotnych i bezspornych dowodów na to, że to właśnie w najwcześniejszym okresie życia następuje najbardziej gwałtowny rozwój zdolności umysłowych, fizycznych i emocjonalnych dziecka. Najwcześniejsze doświadczenia mają ogromny wpływ na dobrostan i stan zdrowia przez całe życie. Ubóstwo w tym wieku może wyrządzić szkody fizyczne, emocjonalne i psychiczne, negatywnie wpływając na całe obecne i przyszłe życie dziecka. Ubóstwo negatywnie wpływa na rozwój mózgu, wpływając na zdolności kognitywne i językowe dzieci. Im dłużej dzieci żyją w ubóstwie, tym większy mogą ponieść uszczerbek i tym większe jest ryzyko, że doświadczą niedostatku jako dorośli, jeśli nie zostaną zastosowane przeciwdziałające temu strategie. Badania podłużne dowodzą, ze w większości krajów najuboższe dzieci pozostają daleko w tyle za swoimi najbardziej uprzywilejowanymi rówieśnikami pod względem zdrowia i rozwoju już w wieku dwóch lat. Oczywiście są dzieci, które dzięki wysiłkowi i wsparciu ze strony rodziców, pomimo dorastania w ubóstwie osiągają dobre wyniki. Oznacza to, ze ubóstwo dzieci, choć w znacznym stopniu zwiększa ryzyko, nie musi oznaczać pesymistycznej prognozy na dorosłe życie.

Mimo wszystko, ubóstwo zawsze zwiększa poziom stresu u dzieci i w ich rodzinach, obniżając ich bieżącą jakość życia. Dorastanie z niskim dochodem, w złych warunkach i ze słabym dostępem do usług i możliwości, oraz brak normalnych dziecięcych zajęć i zabaw może mieć wieloraki negatywny wpływ na życie dzieci. Badania naukowe (np. Hoelscher, 2004) dowodzą, że taka sytuacje może:

- *zwiększać ryzyko złego stanu zdrowia fizycznego i umysłowego. Dzieci dorastające w ubóstwie są w ciągu całego swojego życia bardziej narażone na choroby i umierają w młodszym wieku niż ich zamożniejsi rówieśnicy. Są też bardziej zagrożone śmiercią w okresie niemowlęcym i noworodkowym oraz częściej niż inne dzieci cierpią na choroby przewlekłe w dzieciństwie lub mają niepełnosprawności.*
- *zagrażać prawu do wychowania w rodzinie. Codzienna presja konieczności radzenia sobie z ubóstwem i wykluczeniem społecznym może stać się trudna do zniesienia dla rodziców i krewnych, prowadząc do izolacji i stygmatyzacji. Zmniejsza to dobrostan rodziny, zagrażając jakości życia rodzinnego i zwiększając ryzyko rozpadu rodziny, choć większość rodziców robi, co może, by chronić swoje dzieci od najgorszych skutków ubóstwa i zminimalizować jego wpływ na życie.*
- *wpływać na życie towarzyskie dzieci, kładąc się cieniem na ich przyjaźniach i sieci znajomości i przeszkadzając we współuczestniczeniu w rożnych zajęciach z innymi dziećmi. Zwiększa szanse bycia ofiarą szykanowania i zwiększa strach przed byciem innym, prowadząc do stygmatyzacji, wykluczenia i izolacji.*
- *ograniczać i podkopywać możliwości rozwoju emocjonalnego, społecznego i intelektualnego dzieci. Wpływ na rozwój umysłowy i zdrowie dzieci jest tym większy, im młodsze jest dziecko.*
- *prowadzić do braków w nauce na wszystkich etapach edukacji, co grozi coraz większym opóźnieniem w nauce i wcześniejszym kończeniem edukacji przez takie dzieci.*
- *izolować dzieci od rówieśników i stygmatyzować, co prowadzi do jeszcze większego napięcia u dzieci i ich*

rodzin.
- mieć długofalowy wpływ na dobrostan w przyszłości oraz ich perspektywy zatrudnienia;
- obniżać oczekiwania życiowe dzieci, co prowadzi do braku motywacji, aspiracji, marzeń i nadziei na lepsze życie.

Te różne wymiary ubóstwa i wykluczenia społecznego często są wzajemnie połączone i zależne od siebie nawzajem. Dzieci dorastające w rodzinach o bardzo niskim dochodzie mają większe prawdopodobieństwo mieszkania w zatłoczonych mieszkaniach i w biednych dzielnicach, co może przyczyniać się do złego stanu zdrowia, niskich osiągnięć szkolnych i odbierać szanse na powodzenie życiowe, podnosząc ryzyko zdarzeń losowych i uszkodzeń ciała. Oczywiście, dzieci doświadczające ubóstwa nie muszą doświadczać wszystkich tych niedostatków.

Rodziny na skraju rozpadu

Większość ubogich dzieci dorasta w ubogich rodzinach. Rodzice żyjący w ubóstwie codziennie walczą o przetrwanie dla swoich rodzin i muszą ponosić pewne ofiary, by chronić swe dzieci przed najgorszymi skutkami ubóstwa. Na przykład, często priorytetem jest jedzenie i ubranie dla dzieci, podczas gdy desperackie poszukiwanie rozwiązań innych problemów schodzi na dalszy plan. Jednocześnie to właśnie rodziców często obarcza się winą i stygmatyzuje jako nie dość dbających o swoje dzieci, pomimo, że robią oni, co tylko mogą w tak trudnych okolicznościach, jak te, w których się znajdują. To rodzice są na ogół odpowiedzialni za dobrobyt swoich dzieci, dlatego to oni, jako źródło problemu, są celem różnego rodzaju programów, takich jak bardzo wąskie metody aktywizacji. Jednocześnie rodzice bardzo rzadko otrzymują odpowiednie środki, poradę czy pomoc w poszukiwaniu pozytywnych rozwiązań dla siebie i swoich dzieci. Często kluczowym czynnikiem jest zadłużenie rodzin, wynikające z próby pokrycia takich wydatków jak początek roku szkolnego, święta religijne, urodziny czy też po prostu z próby pokrycia rosnących wydatków coraz niższymi dochodami przy zwiększających się kosztach podstawowych dóbr. rodzice, będąc częścią rozwiązania, potrzebują aktywnego wsparcia.

Wyliczenie kosztów społecznych

Ubóstwo dzieci ma również negatywny wpływ na całe społeczeństwo. Straty społeczne wynikają z trzech przyczyn:
- Po pierwsze, ubóstwo dzieci podważa solidarności i spójności społecznej. Co więcej, stanowi ono złamanie obietnic Europejskiego Modelu Socjalnego, który miał bronić praw najbardziej wrażliwych grup obywateli. Trudno zrozumieć, jak Europa może patrzeć światu w twarz, skoro, będąc relatywnie bogatym regionem, odmawia własnym dzieciom środków, by mogły kwitnąć.
- Po drugie, ubóstwo dzieci powoduje wysokie koszty społeczne. Ubóstwo w dzieciństwie wiąże się nieodłącznie z gorszym stanem zdrowia, prowadząc do długotrwałych problemów zdrowotnych. Z ekonomicznego punktu widzenia, prowadzi to do zauważalnie wyższego zapotrzebowania na usługi publiczne, takie jak opieka zdrowotna i zasiłki. Inwestowanie w redukcję ubóstwa dzieci dziś obniża przyszłe koszty ochrony zdrowia i opieki społecznej. Jak dowodzą badania New Economics Foundation, lepiej, a zazwyczaj również taniej, jest zapobiegać niż leczyć. Koszty związane z rozpadem rodzin, złym stanem zdrowia fizycznego i umysłowego są o wiele wyższe niż wczesna interwencja lub profilaktyka (Coote, 2012).

- Po trzecie, społeczeństwo traci z powodu spadku wydajności ekonomicznej. Dzieci dorastające w ubóstwie na ogół nie osiągają pełni swojego potencjału, zyskując mniej umiejętności, co odbiera im szanse na otrzymanie dobrze płatnej pracy i prowadzenia aktywnego i twórczego życia, które mogłoby przyczynić się do rozwoju gospodarczego kraju i społeczności lokalnej. Oznacza to również niższe wpływy z podatków, a zatem mniej zasobów do inwestowania w rozwój społeczny i gospodarczy.

A zatem, społeczeństwo, podobnie jak dzieci i ich rodziny, ponosi bardzo wysokie długofalowe koszty braku inwestycji w zapobieganie ubóstwu dzieci (Griggs i Walker, 2008; Action for Children, 2009).

6 Koszty ubóstwa dzieci

Przeprowadzone w 2008 r. w Szkocji badania wskazują, że w dłuższej perspektywie można oszczędzić 13 miliardów funtów (około 16 mld euro) rocznie na wyeliminowaniu ubóstwa dzieci dzięki oszczędnościom związanym z bezpośrednimi kosztami usług łagodzących konsekwencje niedostatku w dzieciństwie, takie jak zły stan zdrowia, niskie osiągnięcia szkolne, przestępczość i zachowania antyspołeczne (Hirsch, 2008).

Istnieją zatem bardzo silne gospodarcze przesłanki dla redukcji lub eliminacji ubóstwa i zagrożenia ubóstwem wśród dzieci. Autorzy związani z teoriami rozwojowymi (np. Prebisch, Sen i Solow) , wskazują na znaczenie inwestycji w edukację i opiekę zdrowotną dla wzrostu i rozwoju gospodarczego. Koszty wyciągania dorosłych z ubóstwa są znacznie wyższe niż koszty interwencji w odpowiednim czasie u dzieci. Te, które otrzymają odpowiednie wyżywienie, szczepienia, czystą wodę, higienę i możliwości kształcenia będą lepiej przygotowane do tego, by czerpać później korzyści z oświaty i usług społecznych, stając się zdrowymi, szczęśliwymi i produktywnymi dorosłymi.

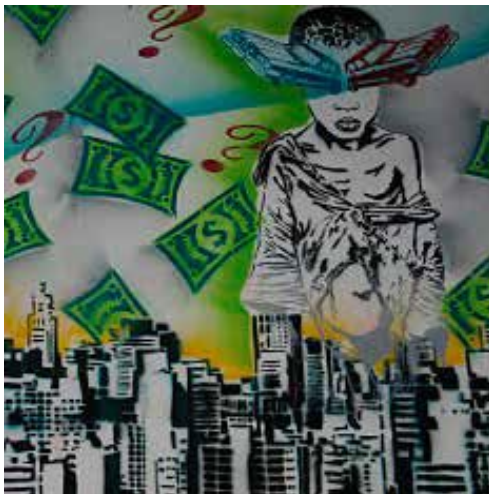

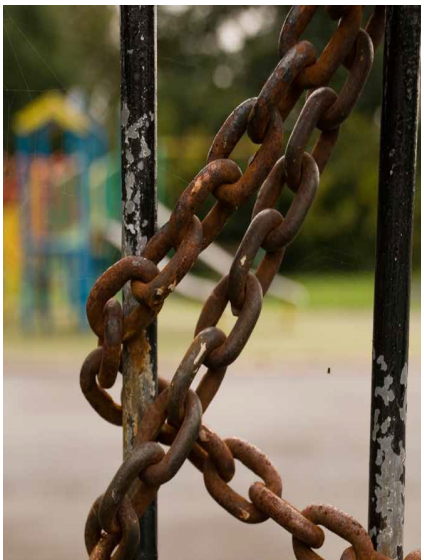

Jakie są przyczyny ubóstwa dzieci?

Jeśli mamy podjąć działania w sprawie ubóstwa dzieci, musimy zrozumieć jego główne przyczyny, tak by móc przeciwdziałać temu, by dzieci były biedne. Przyczyny ubóstwa dzieci są ściśle powiązane z przyczynami ubóstwa w ogóle. Większość dzieci żyjących w ubóstwie żyje w ubogich rodzinach, a wiele z nich mieszka w regionach i dzielnicach, w których ubóstwo jest powszechne.
Zróżnicowany poziom ubóstwa i dobrostanu w różnych krajach odzwierciedla zarówno różnice w poziomie dochodów i zamożności, jak i różne sposoby organizacji społeczeństwa i dystrybucji zasobów i możliwości.

Rozpoznanie przyczyn strukturalnych

Nierówna dystrybucja zasobów znaczącym czynnikiem powstawania ubóstwa dzieci

Państwami członkowskimi o najniższym poziomie ubóstwa wśród dzieci (Szwecja, Dania) są te z najniższym poziomem ogólnego ubóstwa i nierówności. Jest tak dzięki wspieraniu polityki redystrybucji zasobów w taki sposób, by rodzice mieli odpowiedni do wychowania dzieci dochód dzięki dostępowi do godnej pracy, czy też poprzez odpowiednie finansowe wsparcie dochodu. Państwa te dokonują sprawiedliwszej redystrybucji zasobów dzięki skutecznemu systemowi podatkowemu i ochrony socjalnej, które zapewniają dostęp do wysokiej jakości usług i możliwości większości dzieci i ich rodziców (Eurochild 2010).[4]

Redukcja ubóstwa dzieci zależy od wyborów programowych

Wysoka stopa ubóstwa dzieci i niski poziom dobrostanu dzieci często wynikają z politycznej niezdolności do uporania się ze strukturalnymi nierównościami w społeczeństwie. Przyczyną jest również nierespektowanie praw dziecka przez rządzących i brak priorytetowego traktowania przez nich polityki wspierającej rodziny i dzieci. Taka a nie inna polityka często wiąże się z nadmiernym zaufaniem do praw rynku i wzrostu gospodarczego, jako rozwiązania wszystkich problemów, jak również z tendencją do krótkoterminowej polityki interwencyjnej kosztem inwestycji w długofalowe rozwiązania strategiczne, zwłaszcza w czasach powszechnych oszczędności.
Łatwo jest obarczać winą za ubóstwo rodziców i rodziny, ale upatrywanie w rodzicielskim zaniedbaniu jedynego źródła ubóstwa dzieci jest w istocie ignorowaniem głębszych, strukturalnych przyczyn ubóstwa i wykluczenia społecznego. Kultura obwiniania rodziców pogłębia również podziały społeczne i marginalizację najwrażliwszych grup, pogarszając jeszcze jakość życia dzieci.

Inne czynniki ryzyka

Kluczowe czynniki zwiększające zagrożenie ubóstwem wśród dzieci:

- **Rodzice bezrobotni lub źle zarabiający.** Jeśli jedno lub oboje rodziców jest bezrobotnych albo zatrudnionych w nisko płatnej, niestabilnej pracy, często w niepełnym wymiarze godzin, ryzyko ubóstwa dzieci wzrasta. W 2010 r. 9% dzieci w UE mieszkało w gospodarstwach domowych o bardzo niskiej intensywności zatrudnienia. W 2010 r. 10,7% osób pracujących pozostających w gospodarstwie domowym z dziećmi na utrzymaniu miało dochód poniżej krajowego progu ubóstwa, w porównaniu do 8,5% wszystkich osób pracujących. W krajach Unii Europejskiej samotni rodzice są w najwyższym stopniu zagrożeni ubóstwem osób pracujących (21,6% w 2010 r.) (Komitet Ochrony socjalnej, 2012). Ryzyko to pogłębia ograniczona dostępność i wysokie koszta opieki przedszkolnej oraz brak sprzyjającego życiu rodzinnemu środowiska pracy.

- **Nieodpowiednie systemy wsparcia dochodu.** Świadczenia socjalne odgrywają kluczową rolę w redukcji ubóstwa wśród dzieci w UE, ale podczas gdy w niektórych krajach członkowskich pozwalają one na obniżenie stopy ubóstwa dzieci o około 60% (np. w Austrii, Finlandii, Irlandii, Szwecji, Wielkiej Brytanii), to w innych krajach (takich jak Bułgaria, Grecja, Rumunia czy Hiszpania) efektywność świadczeń społecznych wynosi 20% i mniej (Social Protection Committee, 2012).

4 Jednak nawet w tych krajach, dzieci nieudokumentowanych imigrantów są wyłączone z systemu zabezpieczeń socjalnych, przez co narażone są na skrajny niedostatek i wykluczenie. Nawet dostęp do podstawowych usług zdrowotnych jest dla tych dzieci problemem (UNICEF 2012, *Access to Civil, Economic and Social Rights for Children in the Context of Irregular Migration*, *Submission to the UN CRC Day of General Discussion on "The rights of all children in the context of international migration*, 28.08.2012, str.22-23 (www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/discussion2012/SubmissionsDGDMigration/UNICEF_1.doc)

- **Słaba dostępność podstawowych usług.** Tam, gdzie usługi zdrowotne i społeczne są nierówno rozwinięte, a dostęp do nich nie jest zagwarantowany wszystkim dzieciom, tam gdzie opieka przedszkolna i edukacja są słabo rozwinięte lub za drogie, dobre szkoły niedostępne lub nierówno rozmieszczone, szkoły nie biorą pod uwagę kulturowego i społecznego tła dzieci żyjących w ubóstwie, tam gdzie podstawowe usługi świadczone są fragmentarycznie, w sposób biurokratyczny i stygmatyzujący, wszędzie tam rozwój i dobrostan dzieci są zagrożone.

- **Brak wysokiej jakości niedrogiego mieszkalnictwa socjalnego i innego.** Ograniczona dostępność niedrogich i wysokiej jakości mieszkań, a w szczególności mieszkań socjalnych i komunalnych oraz niedostateczne uregulowanie prywatnego wynajmu mogą prowadzić do tego, ze rodziny z niskim dochodem zmuszone są do mieszkania w złej jakości domach oraz w gettach.

- **Brak infrastruktury zabawy, sportu, rekreacji i kultury.** Tam, gdzie nie ma zapewnionych wysokiej jakości miejsc do zabawy, rekreacji, uprawiania sportu i placówek kulturalnych, lub dostęp do nich jest zbyt drogi, dzieci i rodziny o niskich dochodach najczęściej są wykluczone z możliwości uczestnictwa w aktywności sportowej, rekreacyjnej i kulturalnej.

- **Mieszkanie w ubogich dzielnicach i regionach.** Dzieci mieszkające na obszarach o bardzo wysokiej koncentracji ubóstwa i problemów, takich jak zanieczyszczenie miast przemysłowych lub odizolowanych obszarach wiejskich, najczęściej mają gorszy dostęp do usług i infrastruktury i mogą być bardziej zagrożone przemocą i wykorzystywaniem.

- **Przynależność do mniejszości etnicznej lub pochodzenie imigranckie.** Dzieci (oraz ich rodzice) pochodzące z mniejszości etnicznych (szczególnie dzieci romskie i cygańskie) lub rodzin imigranckich maja większe prawdopodobieństwo doświadczenia dyskryminacji i rasizmu oraz większe ryzyko doświadczania ubóstwa. Mogą również mieć trudności z równym dostępem do usług i infrastruktury, ponieważ ich potrzeby społeczne i kulturalne nie są należycie uwzględniane z powodu barier praktycznych i administracyjnych, oraz dyskryminacji prawnej i strukturalnej ze względu na pochodzenie i status.

- **Niepełnosprawność.** Dzieci niepełnosprawne lub posiadające niepełnosprawnych rodziców są szczególnie zagrożone dorastaniem w ubóstwie, ze względu na przeszkody w dostępie do godnej pracy i niedostateczne wsparcie dochodu pomimo ponoszenia większych kosztów.

- **Oddalenie od rodziny i sieci wsparcia.** Wiele młodych osób żyje w ubóstwie, bo nie może mieszkać z rodziną. Niektórzy uciekli przed przemocą i wykorzystywaniem. Alternatywa jest dzieciństwo w ubóstwie, bezdomność, niepewność.

- **Utrata dochodu w pierwszych latach życia.** Ubóstwo dzieci jest szczególnie dotkliwe w pierwszych latach życia dzieci, czyli najważniejszych latach dla ich rozwoju. Wiele rodzin doświadcza chociażby tymczasowego obniżenia dochodów z powodu utraty dochodu matki. W szczególności dotyczy to rodziców samotnie wychowujących dzieci. w przypadku rodzin żyjących z zasiłków, zaporą nie do przebycia może być koszt zakupu wyposażenia zapewniającego dziecku bezpieczny start w życie. Po powrocie matki do pracy, brak dostępnej finansowo opieki przedszkolnej sprawia, że dochód matki w znacznym stopniu pochłaniają wydatki na opiekę nad dzieckiem. Wiele krajów zapewnia bezpłatną edukację przedszkolną, ale rzadko jest ona dostępna dla dzieci poniżej trzeciego roku życia, co sprawia, że koszt opieki nad najmłodszymi dziećmi jest zazwyczaj sporym wydatkiem.

Przekazywanie ubóstwa z pokolenia na pokolenie

Związek pomiędzy ubóstwem rodziców i ubóstwem całej rodziny oznacza, że ubóstwo często przekazywane jest z pokolenia na pokolenie. Taki stan rzeczy wzmacniany jest poprzez niski poziom mobilności społecznej w niektórych krajach. Jak już wiemy, dzieci, które rodzą się w ubogich gospodarstwach domowych, często mają określone trudności w realizacji swojego potencjału kapitału ludzkiego i tym samym mają większe prawdopodobieństwo pozostania w ubóstwie w życiu dorosłym, chyba że podjęte zostaną konkretnie nakierowane działania na rzecz wyrównania ich szans. Można to określić mianem wzorca międzypokoleniowej transmisji ubóstwa i nierówności.

Kim są dzieci zagrożone ubóstwem i ile ich jest?[5]

W jaki sposób mierzy się ubóstwo i dobrostan dzieci?

Kim są dzieci żyjące w ubóstwie? Jak najlepiej badać, ile ich jest? W jaki sposób oceniać ich dobrostan?

Uzgodnienie odpowiednich wskaźników i zapewnienie regularnego gromadzenia danych to niezbędne warunki dla zrozumienia, które dzieci dotknięte są ubóstwem i ile ich jest. Mierzenie rozległości i zakresu ubóstwa i dobrostanu dzieci stało się w ostatnich latach przedmiotem dyskusji. W przeszłości istniała tendencja do skupiania się wyłącznie na wskaźnikach dotyczących dochodu, jednakże ustawodawcy coraz częściej zauważają, że dla uchwycenia wielowymiarowej i zróżnicowanej natury ubóstwa i dobrostanu dzieci konieczne jest opracowanie zróżnicowanej gamy wskaźników.[6]

7 Wskaźniki ubóstwa i wykluczenia społecznego Strategii Europa 2020

W ramach Strategii Europa 2020, uzgodnionej przez głowy państw i rządów państw Unii Europejskiej w czerwcu 2010 r., przyjęto wskaźnik liczby osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (AROPE) służący do pomiaru efektywności w walce z ubóstwem i wykluczeniem społecznym w krajach Unii Europejskiej. Wskaźnik ten jest połączeniem trzech czynników:

- Standardowego europejskiego wskaźnika zagrożenia ubóstwem, czyli względnej miary niskiego dochodu, wedle której osobami zagrożonymi ubóstwem są osoby żyjące w gospodarstwach domowych, których całkowity dochód zekwiwalizowany wynosi poniżej 60 % krajowej mediany zekwiwalizowanego dochodu gospodarstwa domowego w okresie odniesienia (na ogół jest to rok kalendarzowy poprzedzający badanie).
- Wskaźnika skrajnej deprywacji materialnej wedle którego Za dotknięte „deprywacją materialną" uznaje się osoby, w przypadku których występują co najmniej cztery z dziewięciu rodzajów deprywacji.
- Wskaźnika liczby gospodarstw domowych o bardzo małej intensywności pracy, wedle którego osoby żyjące w gospodarstwach domowych o bardzo małej intensywności pracy to osoby w wieku 0-59 lat zamieszkujące gospodarstwa domowe, w których osoby dorosłe (18-59) w minionym roku przepracowały mniej niż 20 % swego łącznego potencjału pracy.

Wskaźnik ubóstwa i wykluczenia społecznego zastosowany w Strategii Europa 2020 można wykorzystać do oszacowania całkowitej liczby dzieci zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Jednakże, choć jest to użyteczna metoda ukazania skali problemu, to nie jest ona wystarczająca do uchwycenia wszystkich

5 Dokładna liczba dzieci zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym na terenie Unii Europejskiej podlega nieznacznym wahaniom z roku na rok. Najbardziej aktualne dane liczbowe znaleźć można na stronie Eurostatu: epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/income_social_inclusion_living_conditions/introduction

6 W związku z koniecznością opracowania bardziej wszechstronnych i konkretnie nakierowanych na dzieci wskaźników, wiele pracy czeka środowiska akademickie i instytucje naukowe, jak również podgrupy ds. wskaźników Komitetu Ochrony Socjalnej UE i innych organizacji międzynarodowych, takich jak UNICEF i OECD (patrz: źródła wymienione w ostatnim rozdziale).

wymiarów ubóstwa i wykluczenia społecznego dzieci ani też dobrostanu dzieci. Niezbędny jest szerszy zakres wskaźników, odzwierciedlających różne aspekty dobrostanu dzieci[7] ze szczególnym uwzględnieniem zdrowego rozwoju i edukacji, jak również rozbicie wyników według grup wiekowych dzieci i statusu gospodarstwa domowego. Istotne jest ujęcie głębi i intensywności problemu, stopnia zmian jakim ulega w czasie i ile dzieci jest uporczywie i długotrwale ubogich. Wielu z tych danych dostarczyło sprawozdanie Komitetu Ochrony Socjalnej dla Komisji Europejskiej z 2012 r. na temat zwalczania i zapobiegania ubóstwu dzieci i promowania dobrostanu dzieci (Komitet Ochrony Socjalnej, 2012), który stanowi użyteczne połączenie wskaźników używanych do monitorowania ubóstwa i dobrostanu dzieci na terenie UE.

Najważniejszym źródłem danych statystycznych w UE jest EU-SILC, czyli statystyka dochodu i warunków życia, w większości krajów przeprowadzane w formie czteroletniego badania podłużnego (grupa osób badana jest na przestrzeni 4 lat). Największą wadą zebranych w ten sposób danych jest ich nieaktualność, choć europejski system statystyczny dokłada wszelkich starań, by poprawić sytuację. Kolejnym problemem jest brak szczegółowych informacji na temat warunków życia dzieci. W 2009 r. badanie zawierało moduł zbierający tego typu informacje, co okazało się niezwykle użyteczne i byłoby dobrze, gdyby tego typu szczegółowe pytania regularnie występowały w przyszłości.
Istotne informacje pochodzą również z innych badań dotyczących między innymi obszarów zdrowia i edukacji. Jednak, jeśli dobrostan dzieci ma być traktowany poważnie, konieczne jest ogólnoeuropejskie badanie monitorujące ubóstwo i wykluczenie społeczne dzieci oraz dobrostan dzieci, przeprowadzane raz na rok lub raz na dwa lata. Szczególnie użyteczne byłoby badanie podłużne grupy dzieci, które pozwoliłoby na uchwycenie dynamiki ubóstwa i dobrobytu dzieci. Badania takie przeprowadzono już w kilku krajach, w tym w Irlandii. EU-SILC obejmuje użyteczne czteroletnie badanie podłużne sytuacji dzieci, choć pytania dotyczą sytuacji gospodarstw domowych (w tym również gospodarstw domowych z dziećmi), a nie samych dzieci. W 2005 r. do badania EU-SILC dołączono moduł dotyczący międzypokoleniowego wymiaru ubóstwa.[8] Choć informacje, jakich dostarcza badanie są ograniczone, nadal pozwalają na zbadanie pewnych dynamicznych aspektów ubóstwa dzieci.
Poprawa zbieralności danych sondażowych na temat dobrostanu dzieci w krajach UE jest istotna, ale niewystarczająca. Należy pamiętać, że dane statystyczne nie uwzględniają sytuacji pewnych grup dzieci doświadczających dotkliwego ubóstwa i wykluczenia społecznego, które są "niewidoczne" dla badań (np. dzieci w trudnej sytuacji rodzinnej, dzieci bezdomne i dzieci ulicy, dzieci przebywające w instytucjach i opuszczające je, dzieci nieudokumentowanych imigrantów lub same będące nieudokumentowanymi imigrantami (PICUM 2009; UNICEF 2012) oraz dzieci należące do mniejszości etnicznych, np. dzieci romskie i cygańskie. Niezbędne są szczegółowe badania dotyczące sytuacji tych dzieci.

Pomocne w tej kwestii może okazać się lepsze wykorzystanie danych zebranych administracyjnie. Do uzyskania pełnego obrazu niezbędne są zarówno dane statystyczne, jak i jakościowe.
by zagwarantować, że wykorzystane wskaźniki rzeczywiście ujmują najważniejsze kwestie, należy zaangażować w proces ubogie dzieci i ich rodziny. Oznacza to konieczność opracowania bardziej sprzyjających uczestnictwu metod angażujących dzieci i rodziców w to, jakie czynniki powinny być brane pod uwagę przy opracowywaniu wskaźników oraz wspólną ocenę skuteczności opisu rzeczywistości przez wskaźniki. Obszarem, który wymaga jeszcze wysiłków w większości krajów jest korzystanie z opinii dzieci, a nie tylko rodziców.

7 These indicators are for 2011, except for the child deprivation indicator which is based on a thematic module on material deprivation collected in 2009

8

Ile dzieci żyje w ubóstwie?

Na ile poważny jest w rzeczywistości problem ubóstwa dzieci? Jak wygląda sytuacja dzieci w porównaniu z sytuacją dorosłych? Czy istnieją grupy dzieci szczególnie narażone na ubóstwo?

Ubóstwo, a w szczególności ubóstwo dzieci od dawna jest dla Unii Europejskiej poważnym problemem. W wielu krajach ubóstwo jest bardzo rozpowszechnione i pogłębia się wraz z obecnym kryzysem gospodarczym i finansowym.

Garść najważniejszych faktów:

- Obecnie, około 25 milionów dzieci, czyli 1 z 4 dzieci jest zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (AROPE - patrz: poprzednia ramka);
- Liczba ta jest wyższa w niektórych krajach, a w niektórych niższa (od 40% na Węgrzech, w Litwie, Rumunii i Bułgarii, po 17% i mniej w Danii, Finlandii, Słowenii i Szwecji);
- W niektórych krajach dzieci żyjące w ubóstwie należą głównie do określonych grup w wysokim stopniu zagrożonych ubóstwem, takich jak dzieci pochodzące z rodzin imigranckich, zaś w innych krajach problem ubóstwa dotyczy w równym stopniu wszystkich dzieci;
- W większości krajów UE dzieci są w wyższym stopniu zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym niż dorośli (średnia różnica wynosi około 3%);
- dotkliwość ubóstwa i wykluczenia społecznego dzieci i zakres niedostatku dzieci wahają się znacznie w zależności od państwa członkowskiego. Na przykład jedno z badań dowodzi, że w krajach takich jak Szwecja, Dania, Holandia, Finlandia czy Luksemburg odsetek niedostatku wynosi poniżej 10%, podczas gdy w Portugalii, Łotwie, Bułgarii, Rumunii i na Węgrzech odsetek ten waha się od 40% do niemal 80% (Guio, Gordon i Marlier, 2012)[9];

Czy niektóre dzieci są bardziej zagrożone ubóstwem niż inne?

Dzieci w najwyższym stopniu zagrożone ubóstwem to te wychowywane przez samotnego rodzica i w dużych rodzinach, składających się z dwojga dorosłych i co najmniej trojga dzieci (Komitet Ochrony Socjalnej, 2012). Większość zagrożonych ubóstwem rodziców samotnie wychowujących dzieci stanowią kobiety. Nie oznacza to jednak, że samo bycie samotnym rodzicem, czy członkiem rodziny wielodzietnej jest problemem, a podkreśla jedynie fakt, że wielu takim rodzinom jest trudniej niż innym osiągnąć dochód wystarczający na pokrycie kosztów gospodarstwa domowego z pracy lub zasiłków.

Powyższe dane ukazują jedynie częściowy obraz, ponieważ często istnieją dodatkowe czynniki zagrożenia dzieci ubóstwem. Istnieją również określone grupy dzieci "niewidocznych", które doświadczają wyjątkowo dotkliwego ubóstwa i wykluczenia społecznego, a których nie widać w statystykach. dzieje się tak ponieważ nie mieszkają w prywatnych gospodarstwach domowych objętych ogólnymi spisami, a ich liczba w tego typu spisach jest zbyt niska, by poddać ja analizie. Są to:

- Dzieci w trudnej sytuacji rodzinnej, np. będące ofiarami maltretowania, zaniedbania, wykorzystywania seksualnego, narkomanii i alkoholizmu, z problemami umysłowymi;
- Dzieci zagrożone przestępczością, przemocą, handlem ludźmi;
- Dzieci, które nie żyją w rodzinach, takie jak:
    - dzieci bez opieki;
    - dzieci w pieczy zastępczej, np. w instytucjach opiekuńczych i wychowawczych oraz młodzież opuszczająca te instytucje;
    - dzieci mieszkające w mieszkaniach tymczasowych;
    - dzieci, których rodzice pracują za granicą;
    - dzieci bezdomne, dzieci ulicy;
    - dzieci nieudokumentowanych imigrantów;
    - dzieci żyjące w złych warunkach mieszkaniowych (przepełnione, przeludnione, zawilgocone mieszkania)
- dzieci, które straciły dom wskutek eksmisji rodziny;
- dzieci żyjące w obszarach o wysokim natężeniu ubóstwa i wykluczenia społecznego, takich jak:
    - obszary miejskie o wysokiej stopie niedostatku;
    - niedostępne społeczności wiejskie.

Stopień zagrożenia ubóstwem

Dzieci wychowywane przez samotnego rodzica: 40,2%
Dzieci w gospodarstwach domowych z dwojgiem rodziców i conajmniej trojgiem dzieci: 26,5%
Dzieci w gospodarstwach domowych z dwojgiem rodziców i dwojgiem dzieci: 14,5%

9 Należy zaznaczyć, że tak znaczne różnice w odsetku niedostatku i ubóstwa są częściowo spowodowane faktem, że pomiar niedostatku skupia się na mierzeniu różnic w rzeczywistym poziomie życia nas podstawie standardów UE, zaś pomiar ubóstwa jest pomiarem względnym na podstawie progu ubóstwa w danym kraju.

Wpływ recesji i oszczędności

Recesja i wprowadzenie programów oszczędnościowych pogłębiają ubóstwo i wykluczenie społeczne dzieci na terenie wielu państw członkowskich (Ruxton, 2012). W latach 2008-2011 stopa zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym (AROPE) wśród dzieci wzrosła w przypadku 17 państw członkowskich, a spadła tylko w 4. Wzrasta też liczba bezdomnych dzieci, zarówno ze względu na bezdomność rodzin, jak i rozpad więzi rodzinnych spowodowany nadmiernym napięciem wywołanym przez kryzys. (Fondeville i Ward, 2011). W miarę trwania kryzysu gospodarczego zwiększa się również poziom bezdomności wśród młodzieży na terenie państw członkowskich UE. Wzrost ten jest niedoszacowany ze względu na to, ze wiele bezdomnych młodych osób przez cale miesiące lub lata pomieszkuje u znajomych lub krewnych lub mieszka w przeludnionych albo niezdatnych do zamieszkania mieszkaniach. Największy wzrost liczby młodych bezdomnych odnotowano w Danii, gdzie w 2011 r. były 1002 osoby bezdomne w wieku od 18 do 24 lat[10], co stanowi wzrost o 58% w porównaniu do 2009 r. (FEANTSA, 2012). Wzrasta również stopień ubóstwa rodzin. W 2012 r. 6 z 21 państw członkowskich odnotowało wzrost stopy ubóstwa rodzin w ciągu ostatnich 4 lat (Czechy, Finlandia, Francja, Niemcy, Grecja i Słowenia). Odzwierciedla to w pewnym stopniu zachodzące zmiany społeczne, takie jak wzrost liczby rozwodów i rozpadających się rodzin. Jednak istotnym czynnikiem jest również zwiększona podatność rodzin z dziećmi na eksmisje i przeniesienie praw w związku z indykacją w czasach kryzysu (FEANTSA, 2013).

W wielu biedniejszych regionach UE rodzice zmuszeni są opuszczać swoje kraje i szukać pracy gdzie indziej, pozostawiając dzieci z dziadkami lub innymi członkami rodziny, lub w najgorszym przypadku w instytucjach, jeśli nie mają wystarczająco pieniędzy na zapewnienie dzieciom bytu.

Kryzys wciąga coraz więcej rodzin w ubóstwo, często nawet te, które wcześniej nie były nim zagrożone. Wstrząs jakim jest popadnięcie w ubóstwo z dnia na dzień może mieć silny emocjonalny wpływ na dzieci, którym ciężko przystosować się do nowej sytuacji i wywołanych nią zmian w życiu.

Oszczędności pogłębiają tylko ubóstwo i jego dotkliwość, szczególnie w przypadku grup, które już wcześniej były nim zagrożone, takich jak dzieci nieudokumentowanych imigrantów.

Pogorszenie się sytuacji częściowo wynika z rosnącego bezrobocia, szczególnie długotrwałego, oraz z pogarszających się warunków pracy, takich jak cięcia płac i redukcja wymiaru pracy, ale wiąże się to również z ograniczeniem systemu wsparcia socjalnego, w tym z cięciami zasiłku na dzieci i z obniżeniem dochodu rozporządzalnego, które pogłębia jeszcze wzrost cen podstawowych produktów żywnościowych, energii i usług. Cięcia w podstawowych usługach świadczonych przez sektor publiczny i organizacje pozarządowe szczególnie dotykają rodzin o niskim dochodzie. Symptomatyczne jest rosnące zapotrzebowanie na pomoc żywnościową i inne usługi awaryjne.

8 Studium przypadku: wzrost liczby banków żywności w Walii

Według danych Krajowego Biura Statystycznego za lata 2009-10 i 2010-11, przeciętny tygodniowy dochód w Wielkiej Brytanii wynosił od 359 do 373 funtów, zaś w Walii był o 12% niższy. Jednocześnie liczba rozdanych w Walii paczek żywnościowych osiągnęła rekordowy poziom 23000.

Jak twierdzą organizacje charytatywne, powstają wciąż nowe banki żywności, mające za zadanie pomagać osobom żyjącym w ubóstwie. Zdaniem fundacji Trussel Trust, prowadzącej również kilka banków żywności, jedna na cztery rodziny, którym pomaga fundacja, ma jakieś źródło dochodów, lecz nie jest ono wystarczające. Otwarty w maju w miejscowości Mold Bank Żywności Flintshire, pomógł już 400 osobom, poprzez wydawanie jednego posiłku w trzy wybrane dni tygodnia. Banki żywności powstają obecnie w Wrexham, Denbigh, Caernarfon i Pwllheli, zaś na południu Walii otwarto niedawno trzy nowe banki w Abergavenny, Chepstow i w Vale of Glamorgan, co daje w sumie 23 tego typu instytucje w całej Walii.

Źródło: Raport BBC Wales korespondentki Sary Dickins, 2.10.2012, www.bbc.co.uk/uk-wales-19785134

10 The Danish National Centre for Social Research *Homelessness in Denmark 2011*.

Pogromcy mitów: obalamy popularne stereotypy.

Przedstawione poniżej fakty pomogą rozprawić się z typowymi mitami i stereotypami dotyczącymi ubóstwa dzieci w Europie.

Mit 1: We współczesnej Europie nie ma ubóstwa dzieci; to zjawisko znane z Afryki.
Choć w krajach rozwijających się faktycznie ubóstwo dzieci jest bardziej skrajne i więcej dzieci umiera tam z głodu, niewłaściwej opieki zdrowotnej i w wyniku przemocy, to jednak w każdym z europejskich krajów jest wiele ubogich dzieci doświadczających głodu, niepewności posiłku, mających obniżoną oczekiwaną długość życia z powodu złego stanu zdrowia, mieszkających w złych warunkach lub w niebezpiecznym otoczeniu, cierpiących z powodu nierównego dostępu do edukacji, doświadczających dyskryminacji, stygmatyzacji i wykluczenia. Te dzieci omijają rzeczy i doświadczenia, które dla ich rówieśników są oczywiste. Więcej niż 1 z 4 dzieci w krajach Unii Europejskiej jest zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym. 1 z 5 (21%) cierpi z powodu materialnego niedostatku (Guio, Gordon and Marlier, 2012).

Wczoraj wieczorem bardzo się zmartwiłam, bo moja młodsza siostra była bardzo chora, ale mama nie miała pieniędzy, żeby kupić lekarstwo. Dopiero za trzy dni wypłacą nam zasiłek rodzinny. Bardzo się martwię. - Anu, Estonia

Mogliby obniżyć ceny energii, bo jeśli ludzi nie stać na ogrzewanie, mogą umrzeć z zimna i będzie to wina tych, którzy ustalili takie ceny - Gareth, Wielka Brytania

Mit 2: Za ubóstwo dzieci odpowiedzialni są głównie nieodpowiedzialni rodzice. To wina rodziny, że jest biedna.
- Bardzo łatwo jest winić rodziców za sytuację rodziny. Nikt nie chce cierpieć ubóstwa. Ubóstwo to nie styl życia, który się wybiera.

- Ubóstwo ma wiele przyczyn. Bardzo często rodzice doświadczający ubóstwa sami dorastali w niedostatku, co obniżyło ich szanse pełnego rozwoju w dzieciństwie.
- Stygmatyzowanie i osądzanie rodzin, które walczą z ubóstwem prowadzi tylko do dalszego ich wykluczenia i pogłębienia przepaści między nimi a resztą społeczeństwa.
- Większość ubogich rodziców robi, co tylko może, by chronić swoje dzieci przed ubóstwem i walczy o znalezienie wyjścia z tej sytuacji. Rodzice często poświęcają się, żeby tylko zapewnić byt swoim dzieciom, na przykład nie jedząc niektórych posiłków, żeby tylko jedzenia na stole wystarczyło dla dzieci. Ich ubóstwo jest przede wszystkim wynikiem czynników strukturalnych, takich jak nierówny dostęp do praw, zasobów i usług, np. do dochodu minimalnego,godnego zatrudnienia czy przyzwoitych mieszkań.
- Wszyscy rodzice mają jakieś zachowania, które negatywnie wpływają na ich dzieci. Rodzice borykający się z ubóstwem lub posiadający bolesne wspomnienia z własnego dzieciństwa mogą być w mniejszym stopniu dostępni emocjonalnie dla swoich dzieci.
- Niewielki odsetek rodziców może popadać w nałogi, narażając swoje dzieci na zaniedbania i przemoc.
- Najlepszym sposobem wsparcia dzieci w takich rodzinach nie jest karanie rodziców, ale zapewnienie rodzinie niezbędnego wsparcia materialnego oraz odpowiednich interwencji socjalnych, pomagając w jak najlepszym wykonywaniu rodzicielskich obowiązków.

Usługi powinny być łatwiej dostępne. Nie chodzi mi tylko o opiekę przedszkolną, ale również inne usługi., takie jak ochrona zdrowia, żeby ludzie mogli pracować.
- Rosalia, Hiszpania

Jeśli jesteś romską kobietą i masz dzieci, znalezienie pracy jest niemożliwością. - Mara, Węgry

Mit 3: Dziecko nie może być ubogie, skoro ma nowoczesne gadżety i dobra materialne.

Dzieci żyjące w ubóstwie na ogół nie mają sprzętów i gadżetów, które dla pozostałych dzieci są typowe, ale zdarza się, że je mają.

- Zależy to przede wszystkim od tego, jakie sprzęty są typowe w danym regionie i w danym kraju. Przyczyną nie jest nieodpowiedzialność rodziców, lecz ich przekonanie, ze dzieci bez danej rzeczy będą czuły się poza nawiasem grupy rówieśniczej, będą zastraszane lub wykluczone, jeśli nie będą miały takich samych rzeczy jak rówieśnicy.
- Dostęp do komputera w domu może nie jest uważany za podstawową potrzebę, ale ma duży wpływ na to, jak dzieci uczestniczą w zajęciach szkolnych i koleżeńskich.
- Nowe ubrania, dostęp do rekreacji, sportu, aktywności kulturalnej, nie są może kwestią przetrwania, ale stanowią podstawę rozwoju dzieci i ich pewności siebie.
- Istnieje ogromna presja społeczna na rodziny, by zapewniały dzieciom podstawowe dobra materialne, takie jak przybory szkolne, przyjęcia urodzinowe i nowe ubrania, by dzieci nie czuły się wykluczone. Aby sprostać tym wymaganiom rodzice często oszczędzają na podstawowych sprawach takich jak ogrzewanie i jedzenie lub też pożyczają pieniądze i popadają w zadłużenie.

Ubóstwo jest wtedy, kiedy nie ma pieniędzy na zabawki. - Joaquin, Hiszpania

Czy Mikołaj wie, że jesteśmy biedni? - Anton, Estonia

Byłem już krytykowany przez sąsiadów, którzy wiedzą lepiej, jakie powinny być moje priorytety życiowe,bo kupowałem swoim dzieciom takie same zabawki, jakie mają ich rówieśnicy. Jest nam ciężko, ale nie chcę, żeby moje dzieci były wykluczone przez kolegów w szkole, albo padały ofiarą szykanowania. Kto z nas nie chce, żeby jego dziecko było szczęśliwe? - Alain, Francja.

Mit 4: Większość ubogich rodziców jest zbyt leniwa, by pracować.

- W przypadku większości rodziców jest wprost przeciwnie. Większość rodziców chce pracować. W większości krajów, duża część ubogich dzieci ma co najmniej jednego pracującego rodzica.

- Zagrożenie ubóstwem osób pracujących w przypadku gospodarstw domowych z dziećmi wynosi 11% w porównaniu do 7% w gospodarstwach domowych bez dzieci. W przypadku samotnych rodziców z dziećmi na utrzymaniu zagrożenie to wynosi średnio 19,5%, a w niektórych krajach (Łotwa, Litwa, Szwecja, Rumunia i Luksemburg) nawet 24%.
- Problemem nie jest lenistwo, ale niskie płace i niepewność zatrudnienia, zmuszanie do niepełnego wymiaru pracy i brak dobrze płatnych miejsc pracy pozwalających na wydźwigniecie rodziny z ubóstwa.
- W rzeczywistości wielu rodziców stara się łączyć kilka nisko płatnych prac, żeby tylko związać koniec z końcem, co nie pozostawia czasu na jakąkolwiek aktywność rodzinną czy wsparcie rozwoju i nauki dzieci.
- Dla wielu rodziców chcących pracować, brak miejsc godnej pracy powoduje, że bezrobocie jest prawdziwym problemem.
- Sytuację pogłębiają dodatkowe czynniki, takie jak brak dostępnej finansowo opieki przedszkolnej, brak przyjaznych rodzinie rozwiązań w pracy, pozwalających rodzicom na spędzanie czasu z dziećmi i brak niedrogiej komunikacji pomiędzy domem i pracą.

W Słowenii, w naszym mieście, około 300 znanych mi osób straciło pracę, a koszty tego ponoszą całe rodziny. Dzieci widzą, że rodziców nie stać na pewne rzeczy. Ludzie wstydzą się prosić o pomoc społeczną,

bo to wymaga wypisywania mnóstwa formularzy. Zgodnie z ustawą, osoby otrzymujące pomoc społeczna muszą przepisać swoje domy na rzecz państwa. zamiast tego wiele osób woli zadłużać się, przekazując zadłużenie swoim dzieciom. Moje dzieci widzą, że nie mogą mieć tego, co inni. Rodziców nie stać na wydatki studiujących dzieci. W urzędzie pytają mnie - Co możemy dla pani zrobić?, a ja odpowiadam, że mam za mało pieniędzy, żeby przeżyć. - Martina, Słowenia

W Holandii, powołane przez samotnych rodziców stowarzyszenie mocno lobbowało za wprowadzeniem ustawy, dającej samotnym rodzicom możliwość pracowania 25 godzin tygodniowo za pełne wynagrodzenie. Ustawa została przyjęta, ale politycy nie zadbali o jej odpowiednie wdrożenie. - Lisa, Holandia

Mit 5: Zwiększanie zatrudnienia rodziców rozwiąże problem ubóstwa dzieci

- Zwiększenie dostępu rodziców do zatrudnienia jest bardzo ważną metodą wydostawania rodzin z ubóstwa, ale jest to tylko część rozwiązania i nie zawsze stanowi odpowiedź.
- Nie każda praca zapewnia odpowiedni dochód i daje pogodzić się z posiadaniem rodziny (patrz Mit 4).
- Niskiej jakości praca nie pomaga wydźwignąć się z ubóstwa. Często nie ma odpowiedniej liczby miejsc pracy wysokiej jakości, by spełnić potrzeby rodziców, szczególnie w okolicy, gdzie mieszkają.
- Co więcej, nie wszyscy rodzice są w stanie pracować. Często z powodu niepełnosprawności lub choroby, braku przeszkolenia i umiejętności, lub z powodu konieczności opieki nad dziećmi.
- Brak dostępnej finansowo opieki przedszkolnej blisko miejsca pracy jest najpoważniejszą barierą.
- Również brak niedrogiego i wydajnego transportu publicznego stanowi przeszkodę. Rodzice mogą nie posiadać wystarczających zasobów finansowych, by dojeżdżać do pracy lub może nie być możliwości dojazdu.
- Najlepszym sposobem zapobiegania ubóstwu i wykluczeniu dzieci jest zagwarantowanie dostępu do praw ,zasobów i wysokiej jakości usług dla dzieci i ich rodzin.

- Niezbędne jest zapewnienie odpowiedniego dochodu minimalnego dla rodzin, które nie mogą pracować albo nie są w stanie znaleźć godnej pracy, która pokrywa koszta życia, jak również zasiłki na dziecko i pomoc pracownika społecznego dla rodzin z dziećmi, a także system podatkowy, który będzie wspierał rodziny z dziećmi.
- Dobrostan dzieci zależy również od dostępu do wysokiej jakości usług i jeśli ich nie ma, dobrostan dzieci jest zagrożony nawet jeśli rodzice pracują.

W Austrii, jeśli dziecko zachoruje, rodzic ma prawo do 10 dni płatnego zwolnienia, ale liczba ta jest niezmienna, nawet jeśli ma się piątkę dzieci. Z tego powodu pracodawcy nie chcą przyjmować kobiet, które mają dzieci. - Monika, Austria

Praca, praca, praca, ciągle słyszysz o pracy... W Holandii, minister twierdzi, że to rozwiąże wszystkie nasze problemy. Ale w przypadku samotnych rodziców nie jest to już takie oczywiste. Godziny, w czasie których dzieci są w szkole nie są dostosowane do godzin pracy. Jeśli dziecko zachoruje, czujesz się winny i osądzany. Kiedy zaczynasz pracę, wszystko jest na twojej głowie. Ludzie nie są tego świadomi. - Marieke, Holandia

Mit 6: Życie z zasiłków to kwestia wyboru stylu życia. Zasiłki są zbyt hojne.

- Skoro zasiłki są tak wygórowane, to dlaczego tyle osób jest ubogich?
- W większości państw członkowskich UE poziom zasiłków jest o wiele niższy od poziomu godnego życia, a w niektórych krajach różnica ta jest bardzo znaczna (Frazer i Marlier, 2009). Praca nad standardowym budżetem w wielu krajach (np. w Irlandii i Wielkiej Brytanii) uwypukliła przepaść pomiędzy wysokością zasiłków, a rzeczywistymi kosztami życia rodziny (MacMahon i in., 2012).
- Życie z zasiłków nie jest panaceum na wszystkie trudności tylko ciągłą walką o związanie końca z końcem za naprawdę niewielkie sumy. Rodziny żyjące z zasiłków muszą naprawdę

uważnie zarządzać funduszami, w pierwszym rzędzie zaspokajając podstawowe wydatki, takie jak odzież, opał i czynsz. Niewiele, czy nawet nic nie zostaje na sytuacje kryzysowe. Dlatego też zadłużenie jest poważnym problemem wielu rodzin.
- Rodzice korzystają z zasiłków, bo nie mają wyboru oraz z wielu innych powodów, takich jak brak dostępu do godnie płatnego elastycznego zatrudnienia, które pozwoliłoby połączyć osiąganie dochodu wystarczającego do wydźwignięcia rodziny z ubóstwa z koniecznością opieki nad dziećmi.
- Wiele gospodarstw domowych wpada i wypada z systemu zasiłków, pobierając świadczenia jedynie przez krótki czas. Im dłużej rodzina żyje z zasiłku, szczególnie jeśli jest on bardzo niski, tym bardziej prawdopodobne, że jej ubóstwo się pogłębi.
- Wypłacanie godnego zasiłku nie zniechęca do pracy, wprost przeciwnie. Kraje, w których zasiłki są na najwyższym poziomie mają również najwyższą stopę zatrudnienia i aktywności zawodowej. Godne zasiłki stanowią twardą podstawę dla rodziców, którzy chcą zaplanować swoje życie, poszukać pracy i ustrzec swoje dzieci od ubóstwa. Godne zasiłki pomagają też zapobiegać rosnącym kosztom społecznym, gospodarczym i zdrowotnym pogłębiającego się ubóstwa.

W moim pokoju sufit przecieka, a jak tylko wychylę się z łóżka, widzę, że cala ściana jest zawilgocona, a ja w łóżku marznę na kość. - Gwen, Wielka Brytania

Pracowałem na budowie, ale straciłem tę pracę, a teraz skończył mi się zasiłek dla bezrobotnych i nie wiem jak utrzymam rodzinę. Jestem zrozpaczony. - Juan, Hiszpania

Mit 7: Wykształcenie jest jedynym wyjściem z ubóstwa
- Wysokiej jakości wykształcenie ma kluczowe znaczenie dla przełamywania międzypokoleniowego przekazywania ubóstwa. Szczególnie nauka w najwcześniejszym wieku ma krytyczne znaczenie dla rozwoju poznawczego dzieci, a tym samym dla ich osiągnięć szkolnych.
- Redukcja nierówności w dostępie do edukacji nie jest jednak tylko kwestią poprawy dostępu do szkół i przedszkoli. System edukacji musi skupić się na pełnym rozwoju osobowości dziecka (Artykuł 28 UNCRC). Umiejętności "miękkie", takie jak empatia i komunikacja są dla współczesnego społeczeństwa równie ważne co wiedza. Szkoły i nauczyciele muszą nauczyć się odpowiadać na różnice w sposobie uczenia się dzieci i promować różnorodność. Niezbędne są wzmożone wysiłki dążące do eliminacji dyskryminacji, rasizmu i prześladowań we wszystkich rodzajach szkół.
- Oprócz poprawy jakości szkół istnieje jeszcze kilka innych warunków udanej edukacji. Przede wszystkim, szkoły muszą być darmowe. Wielu ubogich rodziców zmaga się z dodatkowymi kosztami związanymi z edukacją dzieci.
- Nieformalna edukacja zapewniana przez społeczność lokalną czy organizacje społeczne, np. organizacje młodzieżowe, może stanowić istotne uzupełnienie formalnego systemu edukacji.
- Aby dobrze radzić sobie w szkole, dzieci potrzebują ciepłego i bezpiecznego środowiska domowego z przestrzenią do nauki i odpowiednim dostępem do książek i materiałów szkolnych.
- Dzieci aby się uczyć potrzebują również odpowiedniej diety i ubrań.
- Rodzice muszą poświęcać wystarczająco dużo czasu i zasobów na zapewnienie niezbędnego wsparcia i pomoc dzieciom w nauce.
- Zapewnienie niedrogich i pożywnych posiłków szkolnych często stanowi ogromne wsparcie w najbiedniejszych regionach.
- W obecnych czasach edukacja nie jest gwarancją godnego dochodu. wielu absolwentów jest bezrobotnych i popada w ubóstwo pomimo dobrego poziomu wykształcenia. Nawet edukacja nie jest w stanie uchronić niektórych rodzin z dziećmi przed ubóstwem.

'Młodzież potrzebuje wsparcia, które zabierze ją z ulic i pomoże znaleźć swoją drogę. Talenty tych młodych ludzi są zaprzepaszczone na zawsze dla całego społeczeństwa. Musimy wspierać młode osoby, którym nie wiedzie się w szkole, tak wcześnie jak to możliwe i już od początku dawać im możliwość zmiany (...) wsparcie szkół oznacza nie tylko darmowy dostęp do posiłków, szkolnych wycieczek, bibliotek, wakacji, muzyki, teatru, oświaty i kształcenia zawodowego, ale również kulturę umożliwiającą młodym ludziom dokonanie wyborów zawodowych. - Stefan, Austria

Mit 8: Zapewnianie niezbędnych usług to wyrzucanie pieniędzy na dzieci i rodziców, którzy tych usług nie potrzebują.

- To nie prawda. Zapewnienie powszechnego dostępu do podstawowych usług wysokiej jakości, takich jak opieka przedszkolna, edukacja, opieka zdrowotna i ochrona socjalna oraz zajęcia sportowe, rekreacyjne i kulturalne to najlepszy i najskuteczniejszy sposób promowania dobrostanu wszystkich dzieci i zapobiegania ubóstwu bez stygmatyzacji i wykluczenia. Lepiej sytuowani rodzice już płaca więcej za tego rodzaju usługi poprzez system podatkowy, co uprawnia ich do korzystania z tych usług. Powszechna dostępność usług zapewnia zobowiązanie do świadczenia wysokiej jakości usług dla wszystkich.
- Jest to również najlepszy sposób zapobiegania temu, by dzieci z ubogich środowisk popadały w ubóstwo i wykluczenie społeczne.
- Powszechna dostępność usług niesie przesłanie, że państwo troszczy się o dzieci i wspiera rodziców w wychowaniu.
- Oznacza to również symboliczna akceptację odpowiedzialności państwa za zagwarantowanie wszystkim dzieciom przestrzegania ich praw podstawowych.
- I w końcu, powszechne usługi są również metodą promowania większej spójności społecznej i solidarności.

Moja córka jest niepełnosprawna. Obecnie zaczyna podstawową edukację, ale nie ma szans na integrację. Muszę całkowicie podporządkować swoje życie jej potrzebom. Kiedy skończy 10 lat, otrzyma rentę, ale teraz jest zamknięta w domu, bo nie mamy wystarczająco pieniędzy i nie stać nas na to, żeby wyjść np. na kawę. Chcemy, by nasza córka uczestniczyła w życiu społecznym, ale wydaje się to po prostu niemożliwe. - Zuzana, Słowacja

Mit 9: Rodzinom i dzieciom oferowana jest rozległa pomoc.

- Nie dotyczy to wszystkich państw członkowskich. Poziom usług i wsparcia dla dzieci i ich rodzin jest zróżnicowany w poszczególnych krajach UE, jak również waha się w zależności od regionu czy dzielnicy miasta. Niektóre kraje oferują minimum uslug publicznych, pozostawiając resztę w rękach niedofinansowanych organizacji pozarządowych i ochotniczych.
- W wielu krajach, w których istnieją publiczne usługi, dostęp do nich jest trudny i nierówny, zaś w związku z oszczędnościami wiele z tego rodzaju usług jest obcinanych.
- Niektóre usługi dostępne są tylko określonym grupom ubogich, zaś inne grupy (np. dzieci z niepełnosprawnościami, czy dzieci imigrantów) nie mają do nich dostępu, co wzmaga podział na zasługujących i niezasługujących na pomoc.
- Systemy zasiłków są często ograniczone albo nadmiernie skomplikowane, a ludzie często nie wiedzą, co im się należy, zaś niektórym grupom, takim jak imigranci, nie należy się żaden zasiłek.

- Dodatkowo, wiele rodzin nie szuka pomocy w obawie przed stygmatyzacją.
- Wiele osób jest uwięzionych w złych warunkach mieszkaniowych lub w przepełnionych mieszkaniach.
- Dobrym przykładem ogromnego zróżnicowania dostępności usług jest opieka przedszkolna i żłobkowa. W 2002 r. na radzie Europy w Barcelonie, państwa członkowskie zobowiązały się zapewnić do 2010 r. miejsca w formalnych instytucjach dla co najmniej 90% dzieci w wieku od 3 lat do wieku rozpoczęcia obowiązku szkolnego oraz dla 33% dzieci poniżej 3 roku życia. Państwa członkowskie w rożnym stopniu wywiązały się z tego zobowiązania. Pięć krajów osiągnęło docelowe 33% dla dzieci w wieku 0-3, a pięć kolejnych zbliża się do niego, ale większość pozostaje daleko w tyle, przy czym w dziewięciu krajach wynik wynosi 10% i mniej. Dla dzieci powyżej 3 roku życia, osiem krajów przekroczyło założony pułap, a trzy kolejne niemal go osiągnęły, ale w co trzecim kraju członkowskim istnieje tylko

70% miejsc (Komisja Europejska, 2011).

Pewnej kobiecie powiedziano, ze ma oddać dzieci do domu dziecka, ponieważ nie ma wystarczająco dużo pieniędzy, żeby się nimi zajmować. top absurdalne. Miała czworo dzieci. Ich wychowanie w domu dziecka byłoby z pewnością bardziej kosztowne. - Pavel, Czechy

Mit 10: Zapobieganie ubóstwu dzieci i zwalczanie go jest zbyt kosztowne. Nie możemy sobie na to teraz pozwolić. Wszystko będzie dobrze, kiedy osiągniemy wzrost gospodarczy.

- Rosnąca liczba dzieci doświadczających ubóstwa lub wykluczenia społecznego stała się ogromnym problemem w latach wyżu demograficznego. W 2007 r. było ich 26,3%, a w 2011 r. już 26.9%. Samo czekanie na powrót wzrostu gospodarczego nie jest rozwiązaniem.
- Ogromne znaczenie ma zastosowanie odpowiednich programów zapobiegania ubóstwu dzieci , jego redukcji i zwiększania dobrostanu dzieci. Niektóre państwa członkowskie (np. Szwecja, Dania, Finlandia czy Słowenia) osiągają o wiele lepsze od innych wyniki jeśli chodzi o niską stopę ubóstwa i wykluczenia dzieci, co świadczy o tym, że programy mają znaczenie, a sukces jest możliwy.
- Prawdziwym argumentem nie powinien być zbyt wysoki koszt zwalczania i zapobiegania ubóstwu dzieci,. Inwestowanie w dobrostan dzieci jest ważne dla teraźniejszości, ale jeszcze ważniejsze dla ich przyszłego powodzenia. Dzieci dorastające w ubóstwie radzą sobie gorzej jako dorośli i zazwyczaj mają później mniejszy udział we wzroście gospodarczym i rozwoju kraju i wymagają więcej wsparcia ze strony państwa.
- Biorąc pod uwagę starzenie się społeczeństw europejskich, obecnie bardziej niż kiedykolwiek powinno się umożliwiać każdej młodej osobie osiągnięcie pełni potencjału, by mogła w jak największym stopniu przyczyniać się do lepszej przyszłości. Cięcia inwestycji w dzieci, a szczególnie w walkę z ubóstwem dzieci w czasach oszczędności to działania krótkofalowe o długofalowych negatywnych konsekwencjach.
- Porównanie bardzo wysokich kosztów ze strony społeczeństwa, rodzin i samych dzieci, jakie wynikają z ubóstwa dzieci z pozytywnymi efektami inwestowania w dzieci jasno dowodzą, ze społeczeństwa nie mogą pozwolić siebie na zaniedbanie inwestowania w zapobieganie i zwalczanie ubóstwa dzieci (Griggs i Walker, 2008; Action for Children, 2009).

Każde dziecko potrzebuje ciepłego łóżka, dachu nad głową, zdrowych posiłków i dobrego samopoczucia. - Maria, Hiszpania.

Dzieci uważane są za niepełne osoby i nie-obywateli (nie głosują), a przecież one są naszą przyszłością! - Balazs, Węgry

Dzieci muszą być w centrum polityki socjalnej, zarówno jako dzieci, jak i jako przyszli dorośli. Zaspokajając potrzeby dzieci, zaspokajamy potrzeb istot ludzkich. Należy rozważać integrację społeczną i dobrostan dzieci w całej ich wielowymiarowości. - Dirk, Niemcy

Jakie są możliwe rozwiązania?

Niektóre kraje i regiony odnoszą większe niż inne sukcesy w zwalczaniu ubóstwa i wykluczenia społecznego wśród dzieci oraz w promowaniu dobrostanu dzieci. Oznacza to, że wdrażanie właściwych programów ma znaczenie. Należy koniecznie czerpać z tych pozytywnych doświadczeń, by dowiedzieć się jak należy działać.

Jakie warunki muszą być spełnione dla skutecznych działań

- Doświadczenia zebrane we wszystkich krajach UE dowodzą, że aby stworzyć i utrzymać skuteczne programy polityczne spełnionych musi zostać kilka warunków (Devlin i Frazer, 2011). Są to w szczególności:
- Rząd powinien złożyć silne polityczne zobowiązanie do: promowania dobrostanu dzieci; zwalczania ubóstwa i wykluczenia społecznego wśród dzieci; zapobiegania tym zjawiskom i wspierania praw dziecka. Zobowiązanie takie można umocnić poprzez powołanie odpowiedniego ministra lub komisji gabinetowej odpowiedzialnych za dobrostan dzieci i prawa dziecka.
- Niezbędne jest zobowiązanie do sprawiedliwej dystrybucji dochodów i zasobów oraz do obniżania poziomu nierówności poprzez progresywny system podatkowy, co pomaga zapobiegać ubóstwu i promować dobrostan całego społeczeństwa.
- Należy opracować wszechstronne, wielowymiarowe, zintegrowane podejście lub strategię zintegrowanego i holistycznego zapobiegania i zwalczania ubóstwa dzieci i promowania dobrostanu dzieci.
- Konieczne jest zobowiązanie do profilaktyki i zapewnienia dostępu do powszechnych usług, dostępnych dla wszystkich dzieci i ich rodzin w celu zapewnienia dobrostanu wszystkim dzieciom od samego początku, zmniejszając prawdopodobieństwo popadnięcia w ubóstwo
- W ramach podejścia strategicznego należy określić jasne zamierzenia, wymierne cele i konkretne harmonogramy działań na rzecz zmniejszania poziomu ubóstwa i wykluczenia społecznego wśród dzieci.
- W celu zapewnienia wszechstronnego podejścia, należy dokonać formalnych ustaleń dotyczących włączania troski o dzieci do wszystkich nurtów ustawodawstwa jak również poziomej (pomiędzy różnymi ministerstwami) i pionowej (pomiędzy różnymi szczeblami władzy) koordynacji planowania i realizacji stworzonych programów, aby działania poszczególnych instytucji wzajemnie się wspierały.
- Zwalczanie ubóstwa i wykluczenia społecznego wśród dzieci musi być częścią szerszej ogólnokrajowej strategii zapobiegania i zwalczania ubóstwa, wykluczenia społecznego i nierówności.
- Należy wdrażać skuteczne programy wspierania rodzin, ale samo wsparcie rodziny nie wystarczy dla promowania dobrostanu dzieci.
- Programy zwalczania ubóstwa dzieci muszą być osadzone w szerszym kontekście polityki promowania dobrostanu dzieci (patrz: tekst w ramce). Istnieje potrzeba połączenia programów skierowanych do wszystkich z promowaniem dobrostanu dzieci i zapobieganiem ubóstwu i wykluczeniu dzieci przy jednoczesnym użyciu polityki skierowanej na zwalczanie ubóstwa i nierówności.
- Należy przyjąć podejście ogólnosektorowe, łączące w sobie działania rządowe na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym z wysiłkami dzieci i rodziców, społeczności lokalnej, organizacji pozarządowych i pracodawców. Na przykład, kluczową role do odegrania mają tu pracodawcy, którzy mogą przyjąć zasadę godnej płacy. Podobnie w przypadku prywatnego sektora komercyjnego i jego odpowiedzialności. Organizacje pozarządowe odgrywają kluczową rolę we wspieraniu rodziców i dzieci i zapewnianiu im wielu podstawowych usług, jak również we współdziałaniu ze społecznością lokalną i władzami publicznymi na rzecz opracowania zintegrowanych rozwiązań.
- Należy uznać i docenić kluczową rolę organizacji pozarządowych we wspieraniu dzieci zagrożonych

ubóstwem i zabezpieczaniu ich praw, jak również ich kluczową rolę rzeczniczą. Organizacje te powinny brać pełnoprawny udział w opracowywaniu i wdrażaniu zintegrowanych strategii na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym.
- Należy stworzyć rozwiązania umożliwiające wszystkim dzieciom , w tym dzieciom doświadczającym ubóstwa i ich rodzicom, bycie wysłuchanym i zaangażowanym w tworzenie, wdrażanie i monitoring programów i usług ich dotyczących.
- Programy powinny powstawać w oparciu o fakty, należy zatem zapewnić dostępność dobrej jakości danych i analiz, jak również regularny ich przegląd i sprawozdania z efektów wdrażania programów.

9 dlaczego należy myśleć o ubóstwie dzieci w szerszym kontekście dobrostanu dzieci?

Istnieją cztery główne przyczyny, dla których walka z ubóstwem i wykluczeniem społecznym dzieci powinna być osadzona w szerszym kontekście promowania dobrostanu dzieci:
Po pierwsze, aby osiągnąć długotrwałe efekty, należy skupić się na profilaktyce, jak również na złagodzeniu ubóstwa i wykluczenia społecznego dzieci. Oznacza to wdrażanie programów, które, na ile to możliwe, pozwolą promować dobrostan dzieci i w pierwszym rzędzie zapobiegać popadaniu dzieci i rodzin w ubóstwo i wykluczenie społeczne. Tym samym nacisk zostanie położony na wczesną interwencję w celu zapobiegania problemom.
Po drugie, skupienie się na dobrostanie dzieci pozwala umieścić prawa i potrzeby dzieci w samym sercu tworzonej polityki. Podejście takie podkreśla fakt, że dzieci posiadają prawa same z siebie, a ochrona i przestrzeganie tych praw jest najlepszą metodą zapewnienia dobrostanu dzieci, a tym samym zapobiegania ubóstwu dzieci. Pozwala to również na zagwarantowanie tworzenia i wdrażania programów, których nadrzędnym celem jest zaspokojenie doraźnych potrzeb dzieci na równi z zagwarantowaniem ich przyszłego powodzenia.
Po trzecie, wzmożony nacisk na dobrostan dzieci gwarantuje holistyczne podejście do problemu, zgodnie z którym zapobieganie ubóstwu i wykluczeniu dzieci i zwalczanie go to coś więcej niż kwestia dochodów i dotyczy również obszarów takich jak edukacja, zdrowie, mieszkalnictwo i środowisko, rekreacja, sport czy kultura.
I na koniec, skupienie się na dobrostanie sprawia, że opracowywane strategie skupiają się na dzieciach i ich rozwoju, podkreślając znaczenie dzieci i konieczność ich uczestnictwa.

10 Co jest do zrobienia - opinie rodziców

Dzieci są najwrażliwszą i najmniej chronioną grupą w naszym społeczeństwie. Nie mogą same nic zrobić, by wydostać się z ubóstwa. Bardzo ważne jest jak najwcześniejsze dostrzeżenie problemu. Pilnym problemem jest edukacja. W Estonii wielu uczniów wcześnie opuszcza szkołę. Powinniśmy jak najwcześniej wykrywać dzieci potrzebujące pomocy. Istnieją bardzo wrażliwe okresy w rozwoju dziecka. Żadne dziecko nie powinno być pozostawione samo sobie i żaden talent nie może się marnować. - Laura, Estonia

Na obszarach wiejskich zamyka się szkoły, ponieważ na wsi ubywa ludzi, dlatego często zdarzają się szkoły publiczne z pojedynczymi klasami, w których uczą się razem dzieci w wieku od 6 do 10 lat. Szkół prywatnych jest coraz więcej, ale publiczne nie mają środków. Pilnie potrzeba nam edukacji na dobrym poziomie dla wszystkich. - Andreea, Rumunia

Wiele osób zostawia swoich synów, córki i całe rodziny i jedzie szukać pracy w Europie zachodniej. Dzieci te żyją w wielkim poczuciu straty i dorastają samotnie bez właściwego wsparcia. Powoduje to oczywiście problemy umysłowe. Unia Europejska musi wspierać rodziny, bo ubóstwo rodzin prowadzi do ubóstwa dzieci. - Andrius, Litwa

Nie ma wystarczająco miejsc w przedszkolach dla rodziców samotnie wychowujących dzieci, a w przypadku starszych dzieci, matkom trudno jest pracować, jeśli szkoły nie mogą zająć się dziećmi również po południu. Szukanie pracy staje się jeszcze trudniejsze. - Lisa, Austria

Podejście trzech filarów

Prace Unii Europejskiej związane z problemem ubóstwa i wykluczenia społecznego dzieci oraz dobrostanu dzieci podkreślają konieczność podejścia opartego na trzech filarach, a mianowicie: zapewnienia dostępu do odpowiednich zasobów; zapewnienia dostępu do usług wysokiej jakości i promowania uczestnictwa dzieci i ich rodziców w tworzeniu programów (patrz: Belgijska prezydencja Unii Europejskiej, 2010; *EC Recommendation: Investing in children: breaking the cycle of disadvantage*, 2013).

Lepsze warunki życia dzieci		
↑ 1 Dostęp do odpowiednich zasobów	↑ 2 Dostęp do wysokiej jakości usług	↑ 3 Wspieranie uczestnictwa dzieci i rodziców

1. Dostęp do odpowiednich zasobów

To niedopuszczalne, że dzieci muszą dorastać w rodzinach, których dochód jest zbyt niski, by żyć godnie i które cały swój czas i energię poświęcają na przetrwanie. Istnieją dwa kluczowe aspekty zapewnienia dzieciom odpowiedniego dochodu i są to: systemy wsparcia odpowiedniego dochodu i dostęp do zatrudnienia dla rodziców i rodzin.

Zapewnienie rodzinom z dziećmi wsparcia odpowiedniego dochodu zakłada wykorzystanie spójnego połączenia korzyści, przy zachowaniu odpowiedniej równowagi pomiędzy zasiłkami pieniężnymi (łącznie z ulgami podatkowymi i kredytami) i zasiłków "w naturze" w postaci dostępu do zdrowia, edukacji, mieszkalnictwa i opieki przedszkolnej, jak również równowagi pomiędzy korzyściami dla wszystkich i wyłącznie dla grup docelowych.

Zasiłki socjalne (w tym emerytury) odgrywają kluczową rolę w obniżaniu stopy ubóstwa dzieci na terenie większości państw UE. Cięcia i obwarowania w zasiłkach dla rodziców mogą mieć efekt odwrotny do zamierzonego, szczególnie przy braku dobrego zatrudnienia, ponieważ mogą pogłębiać ubóstwo dzieci i bezpośrednio oddziaływać na ich dobrostan. Istnienie zasiłków na dzieci dostępnych dla wszystkich jest również znaczącym docenieniem dodatkowych kosztów jakie ponoszą rodziny z dziećmi oraz czytelnym sygnałem, że dzieci są potrzebne i pożądane przez państwo.

Poprawa dostępu rodziców do rynku pracy i zapewnienie wystarczającego dochodu z pracy wymaga przede wszystkim zagwarantowania dostępności dobrych miejsc pracy. Wymaga to również między innymi:

- tworzenia programów na rzecz zatrudnienia i aktywizacji zawodowej, pomagających rodzicom w zdobyciu umiejętności niezbędnych do wykonywania wysokiej jakości pracy;

- planowania i integrowania systemów podatkowego i socjalnego oraz tworzenie programów płacy minimalnej, pozwalających na łatwiejsze przejście z bezrobocia do pracy, gwarantujące odpowiedni dochód z pracy, tak by rodzice nie musieli podejmować pracy za niewystarczające pieniądze;

- poprawa dostępu do wysokiej jakości i niedrogiej opieki przedszkolnej i pozaszkolnej dla wszystkich rodzin;

- sprawienie, by koszty podróży i odległość miejsca zatrudnienia nie stanowiły przeszkody w podjęciu zatrudnienia;

- promowanie programów pozwalających na lepsze godzenie pracy z życiem rodzinnym, takich jak elastyczną organizację pracy i zmniejszenie wymiaru godzinowego.

11 Osiągnięcie równowagi pomiędzy programami uniwersalnymi, a szczegółowymi.

Kwestią kluczowa jest określenie zakresu, w jakim państwa członkowskie powinny tworzyć programy uniwersalne, promujące dobrostan wszystkich dzieci oraz programy szczegółowe, skierowane porównaniu z programami skierowanymi do najbardziej potrzebujących rodzin i dzieci. w praktyce większość państw łączy programy uniwersalne, mające na celu promowanie dobrostanu wszystkich dzieci i zapobieganie wystąpieniu ubóstwa i wykluczenia społecznego dzieci z programami szczegółowymi, których celem jest ulżenie ubóstwu i wykluczeniu. Równowaga pomiędzy tymi dwoma podejściami zależy od sytuacji i tradycji w

danym kraju, ale największe sukcesy odnoszą te państwa, które stosują w przeważającym stopniu podejście uniwersalne i wierzą, że skuteczniej i wydajniej jest zapobiegać powstaniu problemu, zapewniając równe możliwości wszystkim dzieciom. W ramach szerokiego, uniwersalnego podejścia, programy w tych państwach skupiają się na dzieciach doświadczających pewnych trudności, zapewniając im dodatkową pomoc w przezwyciężeniu przeszkód w dostępie do głównego nurtu usług i możliwości. Można to określić mianem uniwersalnego podejścia dostosowanego do konkretnych potrzeb.
I choć należy przede wszystkim inwestować w powszechne usługi, dające dzieciom środki i możliwości, to element ukierunkowanego wsparcia skierowanego do najwrażliwszych grup będzie zawsze niezbędny. Kluczowym problemem rozwiązań szczegółowych jest stworzenie warunków do tego, by korzystanie z nich nie było stygmatyzujące, co umożliwi stuprocentowe wykorzystanie środków, a rodzinom i dzieciom pozwoli poczuć się wspieranym jako część społeczeństwa, a nie jeszcze bardziej wyróżnianym i oddzielanym od rówieśników. Programy szczegółowe skierowane do całych regionów i grup społecznych pozwalają uniknąć problemu szufladkowania i stygmatyzacji. Zbyt często jednak stosuje się pomoc uzależnioną od dochodów (np. posiłki szkolne), która pomija część ubogich rodzin i prowadzi do szufladkowania i stygmatyzacji, co może prowadzić do niskiego stopnia wykorzystania tej pomocy oraz pułapki ubóstwa dla dzieci i ich rodzin. Uzależnianie pomocy od dochodu umożliwia jedynie zwalczanie ubóstwa po fakcie, innymi słowy, aby otrzymać pomoc uzależnioną od dochodu należy najpierw złożyć wniosek, wyszczególniając swoje potrzeby i środki i udowadniając swoje ubóstwo odpowiednim władzom. Pomoc uniwersalna pozwala zapobiegać ubóstwu zanim stanie się ono dotkliwe. Dzięki temu rodziny czują się bezpiecznie i otrzymują sygnał świadczący o solidarności społecznej o tym, że są ważni dla społeczeństwa i mają równe z innymi prawo do lepszego życia.

W czasach oszczędności w niektórych państwach UE widać rosnącą tendencje do skupiania się w większym stopniu na łagodzeniu ubóstwa i programach szczegółowych, przy cięciu programów powszechnie dostępnych. Jest to rozwiązanie na krótką metę, niosące ze sobą negatywne konsekwencje na przyszłość. Ubóstwo i wykluczenie społeczne wśród dzieci, ze względu na swoją strukturalną naturę, powinny być zwalczane w trybie pilnym, ale również metodami prewencyjnymi, by uniknąć długofalowych kosztów. Dlatego top właśnie w okresie kryzysu bogatsi muszą w większym stopniu ponosić ciężar równoważenia budżetów. W dłuższej perspektywie sprawiedliwiej i sensowniej jest obciążyć tymi kosztami wszystkie osoby o wyższych dochodach (np. poprzez podniesienie podatków) niż ograniczać obciążenie do zamożnych osób posiadających dzieci ograniczając im dostęp do powszechnych usług na rzecz dzieci. Dzięki temu można utrzymać powszechny dostęp do usług i rozłożyć ciężar w równym stopniu na całe społeczeństwo.

12 Zrównoważone usług na rzecz dzieci

Irlandzki powszechny rok bezpłatnej opieki przedszkolnej
W 2010 r. w Irlandii wprowadzono program powszechnego roku bezpłatnej opieki przedszkolnej (free preschool year - FPSY). Programem objętych zostało skierowany jest do 60 000 dzieci, a jego koszt to 166 mln euro rocznie. W programie mogły wziąć udział wszystkie dzieci w wieku od 3 lat i 2 miesięcy do 4 lat 7 miesięcy 1 września roku rozpoczęcia programu. Program zapewnia 3 godziny opieki przedszkolnej przez 5 dni w tygodniu, 38 tygodni w roku dzieciom zapisanym do przedszkoli i 2 godziny 15 minut opieki dziennie, 50 tygodni w roku dzieciom zapisanym do żłobków. Oprócz tego podjęto kilka inicjatyw skierowanych do węższych grup docelowych, w tym:
- Projekt opieki przedszkolnej The Early Start przeprowadzany jest w 40 szkołach podstawowych w wybranych obszarach miejskich z problemami. Jest to program edukacyjny poprawiający ogólny rozwój dzieci, zapobiegający opuszczaniu szkoły i łagodzący skutki gorszej sytuacji materialnej;
- Projekt Rutland Street to projekt przedszkolny związany ze szkoła podstawową przy Rutland Street w Dublinie. Szkoła ta nie brała udziału w projekcie Early Start, ale to właśnie tam po raz pierwszy zastosowano metody włączone później do projektu Early Start.
- Community Childcare Subvention to wsparcie dla dostawców usług troszczących się o dzieci z określonej grupy rodzin o niskim dochodzie.

(Więcej informacji na stronie:
www.oireachtas.ie/parliament/media/housesoftheoireachtas/libraryresearch/spotlights/spotEarlyEd180412.pdf)

Holenderskie centra pomocy młodzieży i rodzinie
Samorządy zapewniają w nich powszechną, wszechstronną i darmową pomoc rodzinie i rodzicom. W

centrach pomocy młodzieży i rodzinie można otrzymać darmowe usługi zdrowotne dla dzieci i młodzieży, wsparcie rodzicielskie (informacje i porady, określenie problemów, pomoc pedagogiczna nieletnim, koordynacja opieki). W centrach można otrzymać uniwersalną pomoc lub zostać pokierowanym do instytucji świadczących wyspecjalizowane usługi określonym grupom docelowym.
(Więcej informacji na stronie:
www.eurochild.org/fileadmin/ThematicPriorities/FPS/Eurochild/COMPACT_FPS_Round_Table_report_2011_-_The_role_of_local_authorities_in_parenting_support.pdf)

Belgijskie miejsca doraźnej pomocy rodzicom
Oferują wszystkim zainteresowanym następujące darmowe usługi: informację, wsparcie emocjonalne i instrumentalne, doradztwo, szkolenia, poprawę kontaktów społecznych i stymulowanie zaufania do siebie, wczesne wykrywanie i diagnozę problemów. Personel kieruje rodziny potrzebujące specjalistycznej pomocy do innych usługodawców.
(Więcej informacji na stronie: www.eurochild.org/fileadmin/Communications/09_Policy%20Papers/policy%20positions/EurochildCompendiumFPS.pdf)

2. Dostęp do wysokiej jakości usług

Umożliwienie wszystkim dzieciom dostępu do wysokiej jakości usług sprzyjających włączeniu społecznemu jest bardzo istotne z punktu widzenia dobrostanu wszystkich dzieci. Należy tworzyć warunki do świadczenia i świadczyć uniwersalne usługi opieki przedszkolnej, opieki zdrowotnej, edukacyjne i mieszkaniowe, w sposób dostępny, pozbawiony biurokracji, elastyczny i z poszanowaniem odmiennego tła kulturowego, społecznego i religijnego klientów oraz w sposób wpisujący się w szersza sieć usług na rzecz rodziny.
Usługi powinny promować rozwój osobisty i wzmacniać znaczenie dzieci oraz doceniać odporność na sytuacje kryzysowe. Ich świadczenie powinno odpowiadać potrzebom dzieci i rodzin doświadczających ubóstwa, zaś personel powinien być odpowiednio przeszkolony, by słuchać i odpowiadać na potrzeby dzieci, umieszczając potrzeby dzieci i rodzin w sercu swoich działań. Kluczowe obszary to:
- Zapewnienie wszystkim dzieciom niezależnie od tego, czy ich rodzice pracują czy nie, dostępu do wysokiej jakości edukacji i opieki przedszkolnej. Jest to kluczowe dla rozwoju dziecka i powodzenia w edukacji. Edukacja przedszkolna jest powszechnie uznawana za sposób na rekompensację złej sytuacji ekonomicznej i skuteczne wytyczenie dziecku drogi przyszłego rozwoju.
- Stworzenie skutecznych usług wczesnej interwencji i wsparcia dla najmłodszych dzieci, które pozwalają na określenie dzieci i rodzin z problemami, wsparcie i usunięcie przeszkód do dalszego rozwoju dzieci. Takie usługi mogą obejmować tworzenie ośrodków pomocy rodzinie w społecznościach z problemami lub zagwarantowanie wizyt patronażowych położnych lub pracowników społecznych wszystkim matkom w okresie prenatalnym i noworodkowym.

13 Pomoc rodzinie i najmłodszym dzieciom w Belgii i Hiszpanii

Programy pomocy rodzinom w ubóstwie (Hiszpański Czerwony Krzyż i Caritas)
Czerwony krzyż pomógł w 2011 r. ponad 500 000 hiszpańskich dzieci żyjących w ubóstwie. Obie organizacje aktywnie uczestniczyły w pracach Hiszpańskiej Koalicji na rzecz Praw Dzieci (www.plataformadeinfancia.org)

Hiszpański Czerwony Krzyż w ramach programu walki z ubóstwem pomógł 325 181 rodzinom i 207 403 dzieciom doświadczającym ubóstwa i wykluczenia społecznego. 87% z tych rodzin miało dzieci, a 27% to duże rodziny z 3 lub większa liczbą dzieci. 71% rodziców i opiekunów było bezrobotnych, 75 bezdomnych, a 83% było imigrantami głównie z Maroka, Rumunii, Boliwii, Ekwadoru, Kolumbii i Bułgarii. Głównym elementem projektu jest zintegrowane wsparcie poprzez pomoc żywnościową, wsparcie socjalne, zapobieganie wykluczeniu z edukacji, zasiłki pieniężne na podstawowe potrzeby, doradztwo rodzinne, terenowe jednostki doraźnej pomocy socjalnej, i doraźne usługi socjalne takie jak schroniska i ośrodki dzienne dla bezdomnych, projekty integracji społecznej na obszarach dotkniętych niedostatkiem.
Program "Dzieci z trudnościami socjalnymi" pomógł dotychczas 67 878 dzieci zagrożonych pod względem socjalnym poprzez ochronę praw dzieci, organizację czasu wolnego i animację społeczną dzieci w szpitalach, szczegółowe wsparcie dla dzieci imigrantów (w tym dzieci bez opiekunów) oraz pracę środowiskową z młodymi przestępcami.

Hiszpańska Caritas wspiera 30 452 dzieci w ubóstwie w ramach programu Caritas na rzecz dzieci poprzez wszechstronne działania skoordynowane z innymi programami socjalnymi na rzecz rodzin, kobiet i imigrantów. Kluczowe działania tej organizacji obejmują: wsparcie edukacyjne i socjalne udzielane przez zespoły pracowników socjalnych i doradców, będące pośrednikami w kontakcie z władzami i pomostem

pomiędzy kulturami w przypadku dzieci imigrantów i Romów; szkolenia z praw dziecka i metod pracy; docieranie do dzieci, które nie chodzą do szkół, przedszkoli, żłobków; prowadzenie młodych przestępców; szczegółowe działania wspomagające dzieci w sytuacjach szczególnego wykluczenia; obrona praw nieletnich pozbawionych opieki i inne.

La Maison Ouverte (Otwarty dom) w Marchienne-au-Pont w Belgii
Jest to ośrodek dla najmłodszych dzieci, skierowany szczególnie do rodzin doświadczających ubóstwa. Działania ośrodka skupiają się na pomocy rodzicom w związku z pracą i zaangażowaniu ich w zajęcia ich dzieci. Organizowane są wymiany pomiędzy grupami i zajęcia z budowania zaufania pomiędzy różnymi usługodawcami, rodzicami i dziećmi w celu poprawy dobrostanu całej rodziny. Projekt ten otrzymał belgijską nagrodę federalną za zwalczanie ubóstwa w 2009 r.

Projekt opieki przedszkolnej (dla dzieci poniżej 3 roku życia):
Organizacja Mic-Ados z Marche-en-Famenne w Belgii oferuje cenne wsparcie rodzinom doświadczającym ubóstwa
Mic-Ados (Aide en milieu ouvert, AMO) to organizacja świadcząca usługi dla dzieci i młodzieży (w wieku 0-18 lat), skupiająca się głównie na młodzieży nastoletniej. Organizacja ta w odpowiedzi na potrzeby wiejskiej społeczności lokalnej otworzyła niedawno punkt opieki przedszkolnej, którego celem jest umożliwienie rodzicom doświadczającym ubóstwa znalezienie niedrogiej opieki dla dzieci, by sami mogli pracować, pójść na spotkanie lub po prostu odprężyć się bez potrzeby długotrwałego zobowiązania czy skomplikowanej procedury administracyjnej. Pomimo ogromnego zapotrzebowania, projekt nie doczekał się kontynuacji z powodu braku funduszy. Projekt był autoryzowany przez departament ds. młodzieży federacji walońsko-brukselskiej, jak również uzyskał pozytywne opinie władz publicznych, jednak nie zaoferowano mu finansowania, ponieważ, jak twierdzą władze, znajdował się poza ich kompetencjami jako projekt łączący sektory pracy i troski o dzieci. Jednocześnie projekt spotkał się z dużym zainteresowaniem pracujących osób żyjących w ubóstwie, którzy zmuszeni byli do podejmowania niepewnego zatrudnienia (praca zmianowa, praca tymczasowa, zawieszone kontrakty, praca w nocy). Organizatorom projektu z trudem udało się spełnić zapotrzebowanie ze względu na brak finansowania, przez co musieli w znacznym stopniu polegać na studentach i emerytach jako opiekunach. Koordynatorzy projektu starali się włączyć do niego również osoby otrzymujące zasiłek dla bezrobotnych i dochód minimalny, argumentując, że to doskonała okazja do szkolenia i integracji dla takich osób, jednak władze publiczne nie odpowiedziały na tę inicjatywę. Projekt podnosi problem dostępności elastycznych usług, jak również kwestię wpływu niepewnego zatrudnienia na życie rodzinne. Strona internetowa projektu: www.micados.be

- Tworzenie wysokiej jakości polityki edukacyjnej sprzyjającej integracji, która umożliwia przezwyciężenie nierówności w dostępie do edukacji i zapobieganie tym nierównościom w przyszłości, oferując równe możliwości nauki wszystkim dzieciom niezależnie od pochodzenia i gwarantując, ze żadne dziecko nie będzie pozostawione samo sobie. Oznacza to również zniesienie barier finansowych, tak by ubogie dzieci również mogły w pełni korzystać z systemu edukacji.
- Pomoc dzieciom z trudnościami w integracji szkolnej i tworzenie programów obniżających odsetek dzieci kończących przedwcześnie edukację; podejście "No Child Left Behind".
- Integracja mniejszości, szczególnie dzieci z niepełnosprawnościami i należących do mniejszości etnicznych (np. dzieci romskie i cygańskie) lub z rodzin imigrantów do szkół ogólnodostępnych.
- Zapewnienie przyjaznego i sprzyjającego integracji społecznej otoczenia w szkołach z uwzględnieniem indywidualności dzieci.
- Unikanie segregacji i dyskryminacji, zapewnienie wszystkim tej samej jakości edukacji.
- Tworzenie aktywnej i skutecznej polityki zwalczania wykluczenia, stygmatyzacji i zastraszania dzieci.
- dołożenie starań, by dzieci nie zaczynały zajęć z pustym żołądkiem, co prowadzi do trudności w koncentracji, poprzez zapewnienie darmowych posiłków w szkołach w czasie nauki.

Niektóre szkoły w Estonii zaczęły rozdawać dzieciom poranną owsiankę. Każde dziecko, które chce, może zjeść miseczkę. Nie ma w tym stygmatyzacji, a równocześnie pomaga to lepiej integrować szkoły z ich otoczeniem.

- Angażowanie rodziców, szczególnie ze środowisk z licznymi problemami w proces edukacji ich dzieci poprzez zapewnienie wsparcia i powiązań pomiędzy edukacją dzieci, a rodziców.
- Docenianie i wzmacnianie kluczowej roli nauczania pozaszkolnego i pozalekcyjnego w rozwoju dzieci i młodzieży - dzieci są różne i potrzebują różnych rodzajów wsparcia. Formalna edukacja nie jest jedynym mechanizmem kształcenia, pozaszkolne i pozalekcyjne również jest ważne, ponieważ kształtuje pewność

siebie u dzieci i wspiera ich rozwój. Nauczanie pozaszkolne i pozalekcyjne odzwierciedla proces uczenia się przez całe życie, przyczyniając się znacznie do ogólnego rozwoju dziecka i jego integracji społecznej.
- Tworzenie polityki sprzyjającej integracji społecznej, która będzie dawać dzieciom ze środowisk z problemami te same możliwości spędzania czasu wolnego, sportu i rekreacji, zajęć kulturalnych i obywatelskich, jakie mają ich rówieśnicy, oraz zachętę do korzystania z tych możliwości. Jest to niezbędny element dbania o rozwój osobisty i aktywną integrację tych dzieci ze społeczeństwem. Pomaga to dzieciom budować umiejętności i pewność siebie, podnosi ich samoocenę i poczucie tożsamości, promuje poszanowanie różnorodności kulturowej i przeciwdziała dyskryminacji.
- Poprawa dostępności dla wszystkich dzieci wysokiej jakości opieki zdrowotnej (w tym pomocy w problemach zdrowia umysłowego), w szczególności w przypadku dzieci urodzonych w rodzinach o niskim dochodzie, które mają większe prawdopodobieństwo gorszego dostępu do usług zdrowotnych i mogą cierpieć z powodu niezdrowego trybu życia. W przypadku tych dzieci należy opracować szerokie programy dotarcia z usługami, tak by przezwyciężyć nierówności w dostępie do ochrony zdrowia poprzez zwalczanie takich przeszkód jak wysokie koszty czy brak informacji.
- Zapewnienie rodzinom z dziećmi dostępu do godnych i niedrogich mieszkań i otoczenia. Oznacza to między innymi: zapobieganie i przeciwdziałanie koncentracji ubóstwa w określonych regionach; zagwarantowanie mieszkań socjalnych; stworzenie przepisów zapobiegających eksmisjom dzieci; zapewnienie uregulowania czynszów i standardu mieszkań na odpowiednim poziomie w sektorze prywatnego wynajmu; redukcja liczby rodzin z dziećmi w mieszkaniach tymczasowych i zapewnienie mieszkań tymczasowych wszystkim rodzinom, które straciły dach nad głową.
- Stworzenie wysokiej jakości usług socjalnych i chroniących prawa dzieci, które powinny robić wszystko, co tylko możliwe, by wspierać i doceniać rodziców i chronić rodziny oprzed rozpadem, ponieważ więzi rodzinne obok przyjaźni i bezpiecznego sąsiedztwa są kluczowym czynnikiem łagodzącym negatywny wpływ złych warunków życia na dobrostan dzieci i zapewniającym prawidłowy rozwój emocjonalny.
- zapewnienie wysokiej jakości ochrony socjalnej dzieci z najwrażliwszych grup w oparciu o dobro dziecka.
- w przypadku pieczy zastępczej, konieczne jest umożliwienie opieki w środowisku rodzinnym z dobrym dostępem do głównego nurtu usług.
- Opracowanie programów obniżających liczbę dzieci w instytucjach opiekuńczych i zapewnienie zintegrowanego wsparcia i dostępu do usług dla dzieci i młodzieży opuszczających te instytucje.
- Stworzenie zintegrowanego wsparcia dla rodziców. Większość ubogich dzieci żyje w ubogich rodzinach, dlatego to rodziny powinny być głównym przedmiotem troski, tak by nie dodawać rodzicom trudności,ale wspomagać ich wysiłki dążące do zapewnienia lepszych warunków i wyższej jakości życia wszystkim swoim dzieciom. Oznacza to konieczność skupienia się na zintegrowanym i wszechstronnym wsparciu rodziców, pomagając im w zdobyciu odpowiednich środków, wysokiej jakości pracy, dostępu do opieki przedszkolnej, godnych mieszkań, odpowiedniej jakości usług socjalnych i zdrowotnych, ale także pomagając im w zrozumieniu swojej roli jako rodziców i we wspieraniu swoich dzieci nawet w bardzo trudnych okolicznościach.

Jak widać istnieje cały szereg usług o ogromnym znaczeniu dla dobrostanu dzieci i ich rodzin. Należy jednak pamiętać, że nie wszyscy rodzice i dzieci mieszczą się w jednoznacznych kategoriach. Powiązania rodzinne są złożone i wzajemnie ze sobą powiązane. Należy to uszanować przy świadczeniu usług. Usługi powinny być świadczone, na ile to możliwe, lokalnie i w sposób holistyczny, skoordynowany, elastyczny, dostępny i punktualny. Powinny one również odpowiadać na konkretne potrzeby poszczególnych dzieci i ich rodziców.

3. Wspieranie uczestnictwa dzieci i rodziców

Wzmacnianie znaczenia dzieci

Po pierwsze, dzieci mają prawo do bycia wysłuchanym i do uczestniczenia w podejmowaniu decyzji, które ich dotyczą, zarówno pojedynczo jak i zbiorowo, dlatego niezbędne jest opracowanie proaktywnych programów i polityki wspierania tego uczestnictwa.
Po drugie, dzieci żyjące w ubóstwie najlepiej wiedzą, jak wygląda ich rzeczywistość i co mogłoby odczuwalnie zmienić ich poziom dobrostanu. Wiedza ta jest niezbędna do tworzenia i poprawy polityki oraz dla lepszego świadczenia usług.
Po trzecie, uczestnictwo jest kluczem do budowania pewności siebie i samooceny dziecka, co z kolei sprzyja jego ogólnemu rozwojowi.
Uczestnictwo dzieci w ogóle obwarowane jest wieloma przeszkodami, ale uczestnictwo dzieci w trudnej sytuacji, szczególnie tych najmłodszych, jest wyjątkowo trudne. Dzieci te często czuja się stygmatyzowane i dyskryminowane, dlatego bardzo często tradycyjne podejście do konsultacji w ich przypadku się nie sprawdza.

Niemniej jednak, dzieci z grup marginalizowanych (dzieci imigrantów, dzieci romskie, dzieci ulicy, dzieci niepełnosprawne) mają wiele ważnych spostrzeżeń do przekazania. Ich położenie pozwala im dostrzec wiele barier i wyzwań, z którymi muszą się zmagać. Często również dzieci te wpadają na bardzo dobre rozwiązania, z którymi dorośli mogą się nie zgadzać, lub które mogą nie podobać się dorosłym.
Dlatego tak ważne jest, by dzieci i młodzież miały możliwość uczestniczenia w dyskusji i wyrażania swoich poglądów oraz aby aktywnie zabiegano o ich opinię w odpowiedni i niestygmatyzujący sposób.
Obecnie dostępne jest wiele przykładów dobrej praktyki angażowania dzieci w sposób odpowiedni do ich wieku i sytuacji (Eurochild, 2010).

14 Prawo dzieci do bycia wysłuchanym

Art. 12 Konwencji o prawach dziecka podkreśla rolę dzieci jako aktywnych podmiotów propagowania, ochrony i monitorowania własnych praw. Oznacza to, że wszystkie państwa będące sygnatariuszami UNCRC, a zatem wszystkie państwa członkowskie, powinny przestrzegać prawa dzieci do bycia wysłuchanym i do uwzględniania ich zdania, we wszystkich dotyczących ich kwestiach, zarówno w rodzinie, jak i w szkole i w całym społeczeństwie. Dotyczy to również polityki i prawodawstwa.

15 Uczestnictwo dzieci i młodzieży

Cypryjski Parlament Dziecięcy

Cypryjski Parlament Dziecięcy powstał w celu promowania praw dzieci na Cyprze. Tematy obrad wybierane są na sesji plenarnej spośród spraw bieżących Cypru lub innych konkretnych wydarzeń. Na przykład w związku z biegiem maratońskim zorganizowanym dla podniesienia świadomości praw osób niepełnosprawnych, Parlament Dziecięcy zorganizował specjalną sesję poświęconą dzieciom z niepełnosprawnościami, skupiającą się między innymi na prawach dzieci niepełnosprawnych w szkole.
Cypryjski Parlament Dziecięcy podzielony jest na pięć sekcji, podobnie jak dorosły parlament na Cyprze. Każda z nich obraduje nad osobnym tematem uzgodnionym podczas sesji plenarnej. Parlament dziecięcy spotyka się na obrady raz w miesiącu, a jego członkowie wybierani są co dwa lata, większość podczas wyborów odbywających się w szkołach. W ławach zasiada 56 dzieci cypryjskich i 3 reprezentujących mniejszości etniczne. Są również posłowie rezerwowi, zastępujący te dzieci, które nie mogły wziąć udziału w sesji.
Dzieci same gromadzą odpowiednie informacje na omawiany temat. Mogą kontaktować się z rządem, uniwersytetami czy organizacjami pozarządowymi lub korzystać z dostępnych badań statystycznych. Każdej z sekcji pomaga dwoje pracowników socjalnych, którzy prowadzą obrady i wspierają dzieci. Uchwały przyjęte przez dzieci trafiają do parlamentu, a większość z nich również pod obrady.
Dużym sukcesem dziecięcego parlamentu było powołanie rzecznika praw dziecka, co pociągnęło za sobą zmianę ustawy o karach dla uczniów w cypryjskich szkołach.

Dzieci mają głos podczas rekrutacji i selekcji personalu, Action for Children, Wielka Brytania

Brytyjska organizacja Action for Children tradycyjnie angażuje dzieci i młodzież w proces rekrutacji i selekcji kandydatów do pracy. Stopień tego uczestnictwa zależy od rodzaju posady, rodzaju projektu oraz możliwości i zainteresowań zaangażowanych dzieci. Młodzież bierze udział w "dorosłych" rozmowach rekrutacyjnych, a także sama przeprowadza równoległe rozmowy, sesje i dyskusje w grupach.
Dzieci z trudnościami w nauce również biorą udział w procesie doboru pracowników, którzy będą bezpośrednio zaangażowani w pracę z nimi, czyniąc to przy pomocy pracowników wspomagających.
Zastosowane metody są zawsze dostosowane do wieku, możliwości i zainteresowań dzieci i młodzieży. *(Eurochild, 2010).*

Promowanie uczestnictwa i głosu dzieci - hiszpański Czerwony Krzyż

Linię działania hiszpańskiego Czerwonego Krzyża cechuje: promowanie uczestnictwa dzieci, wyrażania siebie przez dzieci, rzecznictwa na rzecz przestrzegania praw dzieci, świadomości społecznej dzieci i dialogu społecznego z ustawodawcami. (www.cruzroja.es)

Belgijska strona www En Ligne Directe

strona ta jest otwartym zbiorem świadectw, sprawozdań, dyskusji, opisów spotkań i fotografii, zebranych przez departament praw dziecka federacji walońsko-brukselskiej. Zawartość udostępniana jest przez stowarzyszenia, władze publiczne i osoby prywatne (głównie młodych ludzi). Celem strony jest jak najszersze rozpowszechnianie zawartości, stymulowanie debaty i udostępnianie narzędzi do nagłaśniania sytuacji dzieci w ścisłym związku z prawami dziecka (www.enlignedirecte.be)

Wspieranie uczestnictwa rodziców

Uczestnictwo dzieci jest kluczowe, ale należy również angażować rodziców. Tylko poprzez rozmowy z rodzicami żyjącymi w ubóstwie można zrozumieć prawdziwe przeszkody i wyzwania stojące na drodze do poprawy warunków życia dzieci i opracować odpowiednie rozwiązanie. Rodzice powinni również bezpośrednio uczestniczyć w podejmowaniu decyzji, które bezpośrednio ich dotyczą i w tworzeniu własnych rozwiązań problemów, zarówno w ramach indywidualnego i dostosowanego do nich podejścia, jak również kolektywnie, kształtując podstawowe rozwiązania polityczne. Istnieje obecnie wiele dobrych przykładów tego, ki sposób zachęcić do uczestnictwa osoby doświadczające ubóstwa do kształtowania, wdrażania i monitorowania polityki i programów (EAPN, 2012).

16 Zwalczania ubóstwa dzieci nie można ograniczyć do zwalczania ubóstwa rodzin.

Dzieci mają prawo do dorastania w bezpiecznym i wychowawczym środowisku rodzinnym. Większość ubogich dzieci dorasta w ubogich rodzinach, dlatego polityka wspierania rodzin jest koniecznym warunkiem zapobiegania i zwalczania ubóstwa dzieci oraz zapewnienia im dobrostanu. Jednakże, ubóstwa dzieci nie można zredukować do ubóstwa rodzin, ponieważ dzieci są niezależnymi podmiotami praw, a obowiązkiem państwa jest zapewnienie im dostępu do tych praw (np. ochrony zdrowia, edukacji, mieszkań, sportu i rekreacji) niezależnie od sytuacji rodziny.

Co może zrobić UE?

Na szczeblu unijnym można korzystać z wielu istniejących rozwiązań. W latach 2001-2010 doprowadzono do konsensusu w kwestii znaczenia ubóstwa i wykluczenia społecznego dzieci i koniecznych wysiłków UE nakierowanych na walkę z tymi zjawiskami (Frazer, Marlier i Nicaise, 2010). W ramach Socjalnej OMK powstało wiele istotnych dokumentów programowych, sprawozdań i badań.
Rok 2007 został ogłoszony tematycznym rokiem ubóstwa dzieci i dobrostanu dzieci.
W latach 2008-2010 powstały krajowe sprawozdania strategiczne ochrony socjalnej i integracji społecznej, w których 19 spośród 27 państw członkowskich uznało zwalczanie ubóstwa i wykluczenia społecznego dzieci z jeden ze swoich kluczowych priorytetów.
Kwestia ubóstwa dzieci była również nagłaśniana przy okazji Europejskiego Roku Walki z Ubóstwem i Wykluczeniem Społecznym 2010, zaś prezydencje hiszpańska, belgijska i bułgarska uczyniły ją kluczowym problemem swoich prezydencji w 2011 r. Na zakończenie konferencji zorganizowanej przez prezydencję belgijską, wszystkie trzy prezydencje (tj. belgijska, hiszpańska i węgierska) podpisały wspólną deklarację, wzywając wszystkie państwa członkowskie do ścisłej współpracy z Komisją Europejską w celu redukcji ubóstwa dzieci i promowania dobrostanu dzieci w ramach wspólnych wysiłków redukcji ubóstwa o 20 milionów do 2020r. zgodnie ze zobowiązaniem Strategii Europa 2020.
Od 2008 r. UE ma silne podstawy prawne do tego, by odgrywać znacznie bardziej aktywną rolę w walce z ubóstwem i wykluczeniem społecznym, a w szczególności ubóstwem i wykluczeniem społecznym dzieci. Traktat lizboński uczynił celami Unii Europejskiej: *Unia zwalcza wykluczenie społeczne i dyskryminację oraz wspiera sprawiedliwość społeczną i ochronę socjalną, równość kobiet i mężczyzn, solidarność między pokoleniami i ochronę praw dziecka* (Art. 3.3 Skonsolidowanej wersji Traktatu o Unii Europejskiej). Co więcej, do traktatu dodano również horyzontalna klauzulę społeczną (Art. 9 Skonsolidowanej wersji Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej), zgodnie z którą *Przy określaniu i realizacji swoich polityk i działań Unia bierze pod uwagę wymogi związane ze wspieraniem wysokiego poziomu zatrudnienia, zapewnianiem odpowiedniej ochrony socjalnej, zwalczaniem wyłączenia społecznego, a także z wysokim poziomem kształcenia, szkolenia oraz ochrony zdrowia ludzkiego*. Tym samym, choć odpowiedzialność za zwalczanie ubóstwa i wykluczenia społecznego dzieci i zapobieganie tym zjawiskom spoczywa na rządach i samorządach, to Unia Europejska powinna bezwzględnie aktywnie uczestniczyć w tej walce. Unia musi uwzględniać w głównym nurcie polityki dobrostan dzieci i ich rodziców, umieszczając tę kwestię w centrum swoich działań.
Nowe decyzje podejmowane w ramach systemu zarządzania gospodarczego Unii (pakt fiskalny, sześciopak, dwupak) znacząco zwiększają poziom uzasadnionych interwencji Unii w budżety socjalne państw członkowskich, w szczególności te dotyczące ochrony socjalnej i systemów pomocowych. Nasuwa się tu pytanie, na ile subsydiarność wyłącznie na cele socjalne jest wykonalna czy tez pożądana.
Za pierwsze kroki w dobrym kierunku można uznać przyjęcie przez Unię Agendy UE na rzecz praw dziecka w 2011 r. oraz wydanie 20.02.2013 r. Zalecenia KE w sprawie ubóstwa dzieci Inwestowanie w dzieci: przerwanie cyklu marginalizacji, a podczas kolejnego posiedzenia Rady Europejskiej również głowy państw i rządów państw członkowskich UE zdecydowanie uznały konieczność zwalczania ubóstwa wśród dzieci, czego dowodem są działania EPSCO i Komitetu Ochrony Socjalnej, jak również szereg sprawozdań UE.

Wiele do zrobienia

Jednak jest to dopiero początek działań Unii Europejskiej. Dalsze działania UE w tym zakresie mogłyby obejmować:
- Zapewnienie silniejszego przywództwa politycznego i wymaganie regularnych sprawozdań z postępów w walce z ubóstwem i wykluczeniem społecznym dzieci i promowaniu dobrostanu dzieci i omawianie tych postępów na szczytach Rady Europejskiej i EPSCO.
- Uczynienie kwestii dobrostanu i ubóstwa dzieci centralnym punktem Strategii Europa 2020, a w szczególności zapewnienie, że:
- kwestia ta zostanie ujęta w dokumentach dotyczących wdrażania Strategii, a w szczególności krajowych sprawozdań strategicznych i krajowych planów działania
- problem ten będzie rygorystycznie monitorowany w ramach monitorowania wdrażania Strategii, a państwa nie wywiązujące się ze swoich obietnic zostaną ujęte w zaleceniach szczegółowych dla poszczególnych państw;

- Uzgodnienie liczbowych celów szczegółowych redukcji ubóstwa i wykluczenia społecznego dzieci i dopilnowanie, by cele poszczególnych państw członkowskich były ambitne i prowadziły do osiągnięcia ogólnego celu UE.
- Włączanie kwestii dobrostanu dzieci do głównego nurtu wszystkich programów UE.
- Pogłębienie prac nad dobrostanem dzieci i włączenie tej kwestii do głównego nurtu debaty nad

wskaźnikami postępu wykraczającymi poza PKB.
- Umieszczenie kwestii ubóstwa dzieci i dobrostanu dzieci w centrum polityki oszczędnościowej i pakietów ratunkowych oraz dopilnowanie, by programom tym towarzyszyło przewidywanie skutków społecznych, by chronić dzieci przed najgorszymi skutkami oszczędności
- Aktywne promowanie i monitorowanie zaangażowania dzieci i ich rodziców w programy dążące do osiągnięcia celu redukcji ubóstwa na szczeblu ogólnoeuropejskim i krajowym (w tym w krajowe plany działań i krajowe programy reform).
- Zwiększenie zasobów z Funduszy Strukturalnych przeznaczonych na wsparcie działań państw członkowskich w zwalczaniu ubóstwa dzieci i promowaniu dobrostanu dzieci poprzez zagwarantowanie 25% Funduszy Strukturalnych na projekty na rzecz konkretnych osób finansowane z Europejskiego Funduszu Socjalnego, zaś 20% tych zasobów przeznaczona jest na walkę z ubóstwem i wykluczeniem społecznym.
- Zapewnienie środków na gromadzenie aktualnych i dokładnych danych i analiz dotyczących problemu oraz tworzenie wskaźników pozwalających na spójne pomiary na terenie całej Unii Europejskiej jak również wspieranie gromadzenia danych statystycznych przez państwa członkowskie.
- Ułatwianie wymiany doświadczeń i dobrej praktyki walki z ubóstwem dzieci i promowania dobrostanu dzieci z uwzględnieniem uczestnictwa dzieci i ich rodzin.
- Mocniejsze promowanie praw dziecka, z większą uwagą skierowaną na kwestię ubóstwa i dobrostanu oraz promowanie idei ustalenia standardów minimalnych w kluczowych obszarach dotyczących dobrostanu dzieci (np. odpowiedni dochód, dostęp do opieki przedszkolnej, dostęp do służby zdrowia i innych usług).
- Ciągłe wysiłki mające na celu przeciwdziałanie dyskryminacji i rasizmowi oraz promowanie większej równości płci ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji dzieci i ich rodzin.
- Opracowanie wspólnych wytycznych uczestnictwa zainteresowanych w tworzeniu polityki UE, szczególnie krajowych planów reform i krajowych sprawozdań, szczególnie zaś znaczącego zaangażowania dzieci, rodziców i socjalnych organizacji pozarządowych.

Podwaliny pod działania UE zostały już położone. Naszym zadaniem jest teraz sprawić, by zostały wykorzystane.

Co mogą zrobić rządy państw członkowskich?

Rządy poszczególnych państw mają obowiązek zapewnienia struktur i mechanizmów niezbędnych do opracowania odpowiednich ram programowych i wdrażania podejścia trzech filarów, jak również obowiązek zagwarantowania niezbędnych funduszy na rzecz zapobiegania ubóstwu dzieci i zwalczania istniejącego ubóstwa dzieci. Wymaga to uwzględnienia troski o dzieci w procesie tworzenia głównego nurtu polityki, wyznaczenia jasnych celów redukcji ubóstwa i wykluczenia społecznego dzieci i monitorowania oraz regularnego raportowania o poczynionych postępach.
W kontekście wyznaczania krajowego celu redukcji ubóstwa w ramach ogólnoeuropejskiego celu redukcji ubóstwa wynikającego ze Strategii Europa 2020, państwa członkowskie powinny najpierw wyznaczyć ambitne ogólne cele i stworzyć krajową strategię walki z ubóstwem, rozporządzającą odpowiednim budżetem, a następnie wyznaczyć cele szczegółowe redukcji ubóstwa i wykluczenia społecznego dzieci.

Co mogą zrobić władze lokalne i regionalne?

Opracowywanie odpowiednich programów i praw na szczeblu krajowym to jedno, a wdrażanie ich i skuteczne z nich korzystanie to zupełnie co innego. Przepaść pomiędzy polityką, a jej realizacją często bywa ogromna. Samorządy lokalne i regionalne muszą pracować w taki sposób, by zagwarantować skuteczne i skoordynowane wdrażanie usług i wczesne wykrywanie dzieci i rodzin w potrzebie i z określonymi trudnościami. Pod tym względem rola władz samorządowych jest nie do przecenienia, ponieważ muszą one:
- Zapewnić pionową koordynację działań, skutecznie łącząc władzę centralną z regionalną. Można to znacznie ułatwić poprzez zaangażowanie samorządu lokalnego i regionalnego w przygotowywanie, wdrażanie i monitoring krajowych planów i programów od samego początku. Ważne jest tu również wyraźne określenie ról i zakresu odpowiedzialności poszczególnych szczebli władzy, tak by mogły wspierać się nawzajem oraz zagwarantowanie zasobów na realizację programu na szczeblu lokalnym.
- Wypracować skoordynowane i zintegrowane metody na szczeblu lokalnym, czyli powołanie lokalnych partnerstw, skupiających podmioty z różnych sektorów i łączących w lepszy sposób usługi publiczne z usługami świadczonymi przez organizacje pozarządowe i organizacje sektora komercyjnego. Pozwoli to na lepsze rozpoznanie problemów, zapewnienie wczesnej interwencji i stworzenie holistycznych metod pomocy.
- Zapewnić elastyczne i dostosowane do beneficjentów metody pomocy - usługi powinny być świadczone w sposób odpowiadający indywidualnym potrzebom każdego dziecka i jego rodziny. Można to osiągnąć jedynie na szczeblu lokalnym.
- Wspierać metody promujące rozwój społeczności lokalnej, czyli promować uczestnictwo i wzmacnianie znaczenia dzieci i rodzin oraz wspierać i przeznaczać środki na sposoby przeciwstawiania się ubóstwu

tworzone przez dzieci, rodziców i społeczności lokalne, które same znajdują metody przetrwania i nie są tylko biernymi ofiarami. Rozwój społeczności lokalnej w kwestii usług na rzecz dzieci i rodziców oznacza tworzenie usług w oparciu o poszanowanie godności i świadczenie ich tak, by zwiększać znaczenie beneficjentów i nie stygmatyzować ich. Dzieci i ich rodziny powinny być aktywnie zaangażowane w opracowywanie i świadczenie usług.
- Monitorować i zdawać sprawę z sytuacji. Dobrostan dzieci powinien być stale monitorowany na szczeblu lokalnym, a lokalni usługodawcy powinni rozliczać się z zaspokajania potrzeb wszystkich dzieci.

Co sami możemy zrobić?

Wzywamy do działania!

Po stronie rządzących leży odpowiedzialność za wybór właściwych programów i odpowiednie ich finansowanie. Władze lokalne i regionalne powinny z kolei dopilnować wdrażania tych programów w terenie. Ale każdy z członków społeczeństwa jest również w pewnym stopniu odpowiedzialny za stworzenie społeczeństwa bardziej sprzyjającego włączeniu społecznemu, w którym wszystkie dzieci będą mogły realizować swój unikalny potencjał.
Konieczne jest wysłuchanie z szacunkiem rodziców i dzieci doświadczających ubóstwa, ponieważ oni najlepiej znają swoje potrzeby i przy odpowiednim wsparciu sami mogą stać się istotną częścią rozwiązania problemu.
Na szczeblu lokalnym konieczna jest współpraca i rozliczanie rządzących ze skutecznego wydatkowania publicznych pieniędzy. Zwiększanie presji społecznej na rozwiązanie problemu w dużym stopniu polega na zawieraniu sojuszy, np. z odpowiedzialnymi pracodawcami, związkami zawodowymi oraz organizacjami badawczymi i społecznymi.

Razem możemy wszystko zmienić!

-Wykorzystajcie tę książeczkę do podnoszenia świadomości realiów ubóstwa dzieci i konieczności szybkiego działania na rzecz zintegrowanych i wielowymiarowych metod.

- Współpracujcie na zasadzie partnerstwa ze społecznością lokalną i władzami lokalnymi na rzecz stworzenia nowatorskich metod z zastosowaniem podejścia trzech filarów.

- Domagajcie się uczestnictwa w procesach podejmowania decyzji jako aktywny partner w poszukiwaniu odpowiednich rozwiązań, ich realizacji i monitoringu.

- Twórzcie sojusze, by wspólnie walczyć o polityczne zobowiązania do zmian i budowy sprawiedliwszego, bogatszego i bardziej zrównoważonego społeczeństwa, w którym prawo każdego z nas do godnego życia będzie szanowane.

Najważniejsze źródła danych i informacji

Poniżej przedstawiamy kilka najważniejszych dokumentów zawierających szczegółowe dane na temat najważniejszych zagadnień poruszonych w niniejszej publikacji. Źródła te stanowią jedynie punkt wyjścia, a wiele z nich zawiera bardziej szczegółową bibliografię, która pomoże w dalszych poszukiwaniach. Podajemy również strony internetowe zawierające dane na temat ubóstwa dzieci i dobrostanu dzieci oraz informacje i uwagi dotyczące postępów UE w walce z ubóstwem dzieci i promowaniu dobrostanu dzieci.

Teksty ogólne dotyczące ubóstwa i dobrostanu dzieci w Unii Europejskiej

Prezydencja belgijska we współpracy z UNICEF, Eurochild i Komisją Europejską (2010), *Call for an EU Recommendation on Child Poverty and Child Well-Being, A background paper to the EU Presidency Conference: Child Poverty and Child Well-Being*, Bruksela: Belgian Public Planning Service on Social Integration.
www.eurochild.org/fileadmin/Events/2010/09%20BE%20Presidency%20Child%20Poverty/Background%20Paper%20to%20the%20EU%20Presidency%20Conference_EN.pdf

Rada Unii Europejskiej (2011), *Opinion of the Social Protection Committee on reinvigorating the Social OMC in the context of the Europe 2020 Strategy*, Opinia przyjęta przez Radę 17.06.2011, Bruksela: Rada Unii Europejskiej.
register.consilium.europa.eu/pdf/en/11/st10/st10405.en11.pdf.

Rada Unii Europejskiej (2012), *Preventing and tackling child poverty and social exclusion and promoting children's well-being, Council conclusions 12368/1/12* (przyjęto 4.10.2012), Bruksela: Rada Unii Europejskiej

Devlin, M. i Frazer, H. (2011), *Lessons from the EU Social Inclusion Process, w: "An Assessment of Ireland's Approach to Combating Poverty and Social Exclusion among Children from European and Local Perspectives"*, Dublin: Combat Poverty Agency.
combatpoverty.ie/publications/workingpapers.htm.

Komisja Europejska, *Recommendation against child poverty: Investing in children: breaking the cycle of disadvantage* (2013).
ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=9762&langId=en.

Frazer, H. (2010), *Who cares? Roadmap for a Recommendation to fight child poverty, Report on the Belgian EU Presidency Conference 2-3 September 2010*, Bruksela: Belgian Public Planning Service on Social Integration i King Baudouin Foundation.

Frazer, H. i Marlier, E. (2007), *Tackling child poverty and promoting the social inclusion of children in the EU: Key lessons, Independent overview based on national reports of the national independent experts on social inclusion*, Bruksela: Komisja Europejska.
www.peer-reviewsocial-inclusion.eu/network-of-independentexperts/reports/firstsemester-2007/synthesis-report-2007-1.

Frazer, H. i Marlier, E. (2012), *Current situation in relation to child poverty and child well-being: EU policy context, key challenges ahead and ways forward*, Nikozja: Cypryjska Prezydencja Rady Unii Europejskiej.
www.cy2012.eu/index.php/en/political-calendar/areas/employment-social-policy-health-consumer-affairs/child-poverty-and-well-being-conference

Frazer, H., Marlier, E. i Nicaise, I. (2010), *Child Poverty and Social Exclusion, in: "A social inclusion roadmap for Europe 2020",* Antwerpia: Garant.

Komitet Ochrony Socjalnej (2012), *Tackling and preventing poverty, promoting well-being, SPC Advisory Report to the European Commission*, Bruksela.
ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=758&langId=en.

Koszty ubóstwa dzieci

Action for Children i New Economics Foundation (2009), *Backing the Future: why investing in children is good for us all*, New Economics Foundation, Londyn.
www.actionforchildren.org.uk/media/94361/action_for_children_backing_the_future.pdf.

Griggs, J. i Walker R. (2008), *The costs of child poverty and individuals and society,* Joseph Rowntree Foundation, York.
www.jrf.org.uk/sites/files/jrf/2301-childpoverty-costs.pdf

Hirsch, D. (2008) *Estimating the Cost of Child Poverty in Scotland – Approaches and Evidence*. Edynburg: Scottish Government Social Research.

Strategia Europa 2020

Rada Europejska (2010). *European Council 17 June 2010: Conclusions*, Bruksela: Rada Europejska
www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/115346.pdf.

Eurochild (2012), *The 2012 National Reform Programmes (NRP) and the National Social Reports (NSR) from a child poverty and child well-being perspective*, Bruksela: Eurochild.
www.eurochild.org/fileadmin/ThematicPriorities/Crisis/Eurochild%20updates/Eurochild_NRPs_Analysis_July_2012.pdf.

EAPN (2012), *An EU worth defending: beyond austerity to social investment and inclusive growth,* Bruksela: EAPN.
www.eapn.eu/ en/news-and-publications/publications/eapn-position-papers-and-reports/eapnpublishes-full-assessment-of-nrps-and-nsrsan-eu-worth-defending-beyond-austerityto-social-investment-and-inclusive-growth.

Marlier, E. i Natali, D. (red.), oraz Van Dam, R. (2010). *Europe 2020: Towards a more Social EU?*, Bruksela: P.I.E. Peter Lang.

Komitet Ochrony Socjalnej (2011), *The Europe 2020 social dimension: delivering on the EU commitment to poverty reduction and inclusion (2011), Opinion of the Social Protection Committee*, Bruksela.
ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=758&langId=en&moreDocuments=yes.

Pomiary ubóstwa

Atkinson, A.B. i Marlier, E. (red./2010), *Income and living conditions in Europe*, Luksemburg: Urząd Publikacji Unii Europejskiej,
epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-31-10-555/EN/KS-31-10-555-EN.PDF.

Fusco, A., Guio, A.-C. i Marlier, E. (2010), *Characterising the income poor and thematerially deprived in European countries, w: A.B. Atkinson i E. Marlier, "Income and Living Conditions in Europe"*, Luksemburg: Urząd Publikacji Unii Europejskiejn.

Guio, A.-C. (2009), *What can be learned from deprivation indicators in Europe?*, Luksemburg: Eurostat.
epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_oFFPUB/KS-rA-09-007/EN/KS-rA-09-007-EN.PDF.

Guio, A.-C., Gordon D. i Marlier E. (2012),*Measuring material deprivation in the EU: Indicators for the whole population and childspecific indicators, Eurostat Methodologies and working papers*, Luksemburg: Urząd Publikacji Unii Europejskiej
epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-RA-12-018/EN/KS-RA-12-018-EN.PDF.

OECD (2009), *Doing Better for Children*, Paryż, OECD.
www.oecd.org/els/social/childwellbeing.

Komitet Ochrony Socjalnej (2008), *Child poverty and well-being: Current status and way forward, Report prepared by the EU Task-Force on Child Poverty and Child Well-Being,* Luxembourg: Office for official Publications of the European Communities.
ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=751&langId=en&pubId=74&type=2&furtherPubs=yes.

Social Protection Committee (2012), *Indicators based monitoring framework, w: "SPC Advisory Report to the*

European Commission on tackling and preventing child poverty, promoting child well-being", Bruksela: Komisja Europejska.
ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=7849&langId=en.

TARKI (2010), *Child Poverty and Child Well-Being in the European Union, Report prepared for the European Commission*, Budapeszt.
www.tarki.hu/en/research/childpoverty/index.html.

UNICEF Innocenti Research Centre (2012),*Measuring Child Poverty: New league tables of child poverty in the world's rich countries,* Innocenti Report Card 10, Florencja: UNICEF.
www.unicef-irc.org/publications/660.

Prawa dziecka

Eurochild (2007), *A child rights approach to child poverty*, Bruksela: Eurochild.
www.eurochild.org/fileadmin/user_upload/files/Eurochild_discussion_paper_child_rights___poverty.pdf.

Eurochild (2011), *Child poverty and family poverty – are they one and the same? A rights-based approach to fighting child poverty*.
www.eurochild.org/fileadmin/ThematicPriorities/FPS/Eurochild/Position_paper_ch_pov_vs_family_pov_designed_FINAL.pdf.

Komisja Europejska (2011), *An EU Agenda for the Rights of the Child, European Commission*, Bruksela
eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52011DC0060:en:NOT.

Biuro Komisarza Narodów Zjednoczonych do spraw Praw Człowieka, *Konwencja o prawach dziecka ONZ*, Nowy Jork
www2.ohchr.org/english/law/ crc.htm.

Skutki kryzysu

Eurochild (2012), *Tackling child poverty and promoting child well-being in times of crisis*. Bruksela.
www.eurochild.org/fileadmin/ThematicPriorities/ChildPoverty/Eurochild/Eurochild_statement_to_CY_Presidency_final.pdf.

Fondeville, N. i Ward, T. (2011), *Homelessness during the crisis, Research note 8/2011, Social Europe*, Komisja Europejska
www.socialsituation.eu/researchnotes/SSO%20RN8%20Homelessness_Final.pdf.

Eurochild (2012), How the economic and financial crisis is affecting children & young people in Europe, Eurochild, Brukselsa.
www.eurochild.org/fileadmin/ThematicPriorities/Crisis/Eurochild%20updates/Eurochild_Crisis_Update_Report_2012.pdf

Uczestnictwo

Eurochild (2010),*Valuing children's potential: How children's participation contributes to fighting poverty and social exclusion*, Bruksela.
www.eurochild.org/fileadmin/ThematicPriorities/Participation/Eurochild/ValuingChildren_sPotential.pdf.

Eurochild (2012), *Speak up! Giving a voice to European children in vulnerable situations*.
www.eurochild.org/fileadmin/Projects/Speak%20Up/SpeakUpreportFINAL.pdf.

EAPN (2012), *Breaking Barriers – Driving Change - Case studies of building participation of people experiencing poverty*, Bruksela: EAPN.
www.eapn.eu/en/news-and-publications/publications/eapn-books/breakingbarriers-driving-change-eapns-ew-bookon-participation-is-out.

Polityka

Coote, A. (2012). *The Wisdom of Prevention: Long-term planning, upstream investment and early action to prevent harm*, New Economics Foundation, Londyn.

www.neweconomics.org/sites/neweconomics. org/files/Wisdom_of_prevention.pdf.

Eurochild (2010), *Family policies that work best for children*. Bruksela. www.eurochild.org/fileadmin/Events/2010/04_Study_Visit/FPS%20Study%20Visit%20 2010_REPORT1%262.pdf.

Eurochild (2011), *The role of local authorities in parenting support*, Bruksela. www.eurochild.org/fileadmin/ThematicPriorities/ FPS/Eurochild/COMPACT_FPS_Round_Table_report_2011_- _The_role_of_local_authorities_in_parenting_support.pdf.

Eurochild (2012), *Compendium of inspiring practices on early intervention and prevention in family and parenting support*,Bruksela. www.eurochild.org/fileadmin/Communications/09_Policy%20Papers/policy %20positions/EurochildCompendiumFPS.pdf.

Komisja Europejska (2011), *Early Childhood Education and Care: Providing all our children with the best start for the world of tomorrow, Commission Communication COM(2011) 66 final*, Bruksela. eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52011DC0066:EN:NOT.

Europejska Sieć Niezależnych Ekspertów ds. Integracji Społecznej (2011), *Policy Solutions for Fostering Inclusive Labour Markets and for Combating Child Poverty and Social Exclusion*, Bruksela: Komisja Europejska. ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1025&langId=en&newsId=1430&furtherNews=yes.

FEANTSA (2012), *On the way home*, Bruksela.

Frazer, H. i Marlier, E. (2009), *Minimum Income Schemes across EU Member States, Overview based on national reports of the national independent experts on social inclusion*, Bruksela: Komisja Europejska. ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1025&langId=en&newsId=1416&furtherNews=yes.

Hoelscher, P. (2004), *A thematic study using transnational comparisons to analyse and identify what combination of policy responses are most successful in preventing and reducing high levels of child poverty*, Bruksela: Komisja Europejska.

Levy, H., Lietz, C. i Sutherland, H. (2007), *A guaranteed income for Europe's children?*, w: Jenkins, S.P. and Micklewright, J. red., *Inequality and poverty re-examined*, Oxford: Oxford University Press.

MacMahon, B., Weld, G., Thornton, R. i Collins, M. (2012), T*he Cost Of A Child: a consensual budget standards study examining the direct cost of a child across childhood*, Dublin: Vincentian Partnership for Social Justice. https://www.dropbox.com/s/dj8uhb9tblyzgkh/Cost%20of%20A%20Child%20-%20Full%20Report.pdf.

PICUM (2009) *Undocumented Children in Europe: Invisible Victims of Immigration Restrictions*, Bruksela: PICUM. picum.org/picum.org/uploads/file_/Undocumented_Children_in_Europe_EN.pdf.

PICUM (2011) "*Rights of Accompanied Children in an Irregular Situation", paper prepared by PICUM for UNICEF Brussels Office*, listopad 2011. fra.europa.eu/fraWebsite/frc2011/docs/rights-accompanied-children-irregular-situation-PICUM.pdf.

PICUM (2011-2012) *"Building Strategies to Protect Children in an Irregular Migration Situation: Country Briefs" for the UK, Poland, the Netherlands, Belgium, France, Italy and Spain.* picum.org/en/publications/conference-and-workshop-reports/).

UNICEF (2012) *Access to Civil, Economic and Social Rights for Children in the Context of Irregular Migration", Submission to the UN CRC Day of General Discussion on "The rights of all children in the context of international migration"* 28.08.2012. www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/discussion2012/SubmissionsDGDMigration/UNICEF_1.doc

UNICEF and the European Social Observatory in collaboration with the Belgian Federal Planning Service

(Ministry) for Social Integration (2011), *Preventing Social Exclusion through the Europe 2020 Strategy: Early Childhood Development and the Inclusion of Roma Families*, Bruksela: Belgijska Prezydencja Rady Unii Europejskiej.

Ubóstwo

EAPN (2009), *Poverty and Inequality in the EU, Poverty Explainer 1*, Bruksela: EAPN.
www.eapn.eu/en/what-is-poverty/poverty-in-the-eu-a-very-real-problem.
EAPN (2010), Adequacy *of Minimum Income in the EU*, *Poverty Explainer 2*, Bruksela: EAPN.
www.eapn.eu/en/newsand-publ ications/news/eapn-news/eapns-adequacy-explainer-has-come-out.

Dobrostan

Kickbush, I. (2012), *Learning for Well-being: Policy Priority for Children and Youth in Europe*, Learning for Well Being Consortium of Foundations in Europe.
www.eurochild.org/fileadmin/ Events/2012/02_L4WB/L4WB- .

UNICEF Innocenti Research Centre (2007), *Child poverty in perspective: An overview of child well-being in rich countries*, Innocenti Report Card 7, Florencja: UNICEF.
www.unicef-irc.org/publications/ pdf/rc7_eng.pdf .

UNICEF Innocenti Research Centre (2010), *The Children Left Behind: A league table of inequality in child well-being in the world's rich countries*, Innocenti Report Card 9, Florencja: UNICEF.
www.unicef-irc. org/publications/619 .

Przydatne strony internetowe

Komisja Europejska:
Komisja Europejska, ochrona socjalna i integracja społeczna:
ec.europa.eu/social/main.jsp?atId=750&langId=en

Dane i badania:
Eurostat, wskaźniki integracji społecznej:
epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/income_social_inclusion_living_conditions/introduction

OECD:
www.oecd.org/social/familiesandchildren/n

Weryfikacja ochrony socjalnej i integracji społecznej:
www.peer-review-social-inclusion.eu/

UNICEF Innocenti Research Centre:
www.unicef-irc.org/

Sieci europejskie:
ATD Fourth World:
www.atd-fourthworld.org/Presentation,104.html.

Caritas Europa:
www.caritas-europa.org/code/en/default.asp.

Confederation of Family Organisations in the EU (COFACE):
www.coface-eu.org/en/

Eurochild:
www.eurochild.org/

Eurodiaconia:
www.eurodiaconia.org/

Europejska sieć Przeciwdziałania Ubóstwu (EAPN):
www.eapn.eu/en

European Federation of National Organisations Working With the Homeless (FEANTSA):
www.feantsa.org/code/en/hp.asp

European Social Network (ESN):
www.esneu.org/

Platform for International Cooperation on Undocumented Migrants (PICUM):
www.picum.org

Niniejsza publikacja powstała w wyniku współpracy wspólnej grupy zadaniowej EAPN i Eurochild z ekspertem zewnętrznym, Hugh Frazerem, adiunktem wydziału stosowanych nauk społecznych National University of Ireland w Maynooth, który przygotował wstępną wersję raportu. Współpraca członków obydwu organizacji pozwoliła na połączenie wiedzy organizacji oraz wiedzy eksperta z oddolnym doświadczeniem, dla uwypuklenia realiów ubóstwa dzieci i zwiększenia mobilizacji na rzecz konkretnych wyników.
Szczególne podziękowania dla członków grupy roboczej w składzie:
Agata D'Addato (Eurochild, Bruksela), Sian Jones (EAPN, Bruksela), Ioanna Avloniti (The Smile of the Child, Grecja), John McKendrick (Glasgow School for Business and Society, Glasgow Caledonian University, Szkocja), Sean O'Neill (Children in Wales), Wielisława Warzywoda-Kruszyńska (Uniwersytet Łódzki, Polska), Kärt Mere (Estońska Organizacji na rzecz Dzieci/ EAPN Estonia), Pierre Doyen (belgijska i walońska EAPN), Erika Biehn (EAPN Niemcy).
Dziękujemy również za informację zwrotną grupie roboczej EAPN ds. strategii integracji, w szczególności Gracieli Malgesini (EAPN Hiszpania), a także organizacjom FEANTSA i PICUM oraz grupie roboczej ds. programów politycznych z Marion Macleod na czele.

Europejska Sieć Przeciwdziałania Ubóstwu i Eurochild
zezwala się na kopiowanie pod warunkiem wskazania źródła. Marzec 2013 r.

Europejska Sieć Przeciwdziałania Ubóstwu (EAPN) jest działająca od 1990 r. niezależną siecią organizacji pozarządowych i grup osób zaangażowanych w walkę z ubóstwem i wykluczeniem społecznym na terenie państw członkowskich Unii Europejskiej.

Eurochild jest siecią organizacji i osób działających na terenie Europy i pracujących na rzecz poprawy jakości życia dzieci i młodzieży. Eurochild działa w oparciu o zasady wyrażone w Konwencji o prawach dziecka ONZ.